

Postoje společnosti k fyzickým trestům na dětech

Monika Pokorná

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika CIBULKOVÁ**
Osobní číslo: **H108024**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Postoje společnosti k fyzickým trestům na dětech**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- popis problematiky tělesného trestání a fyzického týrání dětí,
- hledání odpovědí na otázky, zda tělesné tresty používat či nikoliv,
- využití sociální pedagogiky k nápravě nezdravého fyzického trestání a lepší informovanost širší veřejnosti.

Součástí práce bude sociologický průzkum (event. drobný sociologický výzkum) zaměřený na zjištění vztahu (věkové, vzdělanosti ...) sociální skupiny k tělesným trestům na dětech.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Biddulph, Steve. Proč jsou šťastné děti šťastné. Vyd. 2. Praha : Portál, 2000.

Jungwirthová, Iva. Pohodoví rodiče – pohodové děti : Podporujeme vývoj dítěte. Vyd. 1. Praha : Portál, 2009

Laniado, Nessia, Máte neklidné dítě? Praha: Portál 2004

Mádrová, Eva. Zkuste být dítětem. Vyd. 1. Praha : Portál, 1998

Matějček, Z. Po dobrém nebo po zlém?. 5. vyd. Praha: Portál, 2000

Prekopová, J. Děti jsou hosté, kteří hledají cestu, Praha: Portál, 1995

Vaníčková Eva, Tělesné tresty dětí: definice – popis – následky. Praha: Grada 2004

Vaníčková Eva, Stop tělesným trestům. Praha: Česká společnost na ochranu dětí 2004

Schmidová Kateřina, Tělesné tresty. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí 2006

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Plšková

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miroslav Jůz, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Monika Pokorná
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně *10.4.2013*.....

PK
.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybnějšího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V současné době se o správné výchovné metody vhodné pro výchovu svých dětí, mnoho rodičů nezajímá, přestože mohou být klíčové při utváření osobnosti jejich dítěte. Pro rodiče se v současné uspěchané době může nabízet jako nejjednodušší a nejrychlejší výchovná metoda fyzický trest. V současné době je aktuální nový trend, který fyzický trest spíše odsuzuje a ukazuje společnosti náhradní řešení v potrestání dítěte pomocí psychického trestu. Teoretická část rozebírá problematiku výchovy a odvozených témat, jako je stanovení hranic výchovy, odměňování, trestání a současný právní aspekt v zákonech České republiky v oblasti ochrany dítěte. V praktické části jsou zpracovány názory společnosti na výchovu dítěte např. možnost jejich ovlivnění prostředím, ve kterém vyrůstali. V závěru praktické části je rozebírán postoj společnosti na současné zákony na ochranu dětí.

Klíčová slova: děti, fyzický trest, odměna, rodina, trestání, výchova

ABSTRACT

Nowadays parents don't seem to be much interested in appropriate methods of upbringing their children, even though these methods can be crucial for forming their personalities. In these fast-moving times, physical punishment may appear to be the simplest and fastest way of upbringing for lots of parents. However, a new trend is taking hold in these methods – this trend tends to denounce physical punishment and tries to show alternative solutions with the assistance of psychical punishment. The theoretical part analyses problems of upbringing and derived topics, such as setting limits to upbringing, rewards, punishment and current legal aspect of children's protection in the Czech legal system. The practical part elaborates society's opinions on upbringing children and the possibility of being influenced by the background they were raised up in. At the end of the practical part we analyse society's attitude to contemporary children's protection laws.

Keywords: children, physical punishment, reward, family, punishment, education

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat svému manželovi za podporu i velkou pomoc při studiu.

Další poděkování patří PhDr. Aleně Plškové za metodické vedení bakalářské práce a poskytnutí cenných rad.

Monika Pokorná

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Postoj společnosti k fyzickým trestům na dětech“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Monika Pokorná

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VÝCHOVA A HRANICE	11
1.1 ÚVOD VÝCHOVA.....	11
1.2 PSYCHOLOGICKÝ VÝVOJE DÍTĚTE.....	12
1.3 HRANICE VE VÝCHOVĚ.....	19
2 ODMĚNA A TREST	23
2.1 ODMĚNA.....	23
2.2 TREST.....	27
2.3 HISTORIE TRESTU.....	28
2.4 TREST A DOPAD NA VÝVOJ.....	30
2.5 PRAVIDLA TRESTÁNÍ.....	31
3 FYZICKÝ TREST	34
3.1 HISTORIE.....	35
3.2 CHARAKTERISTIKY FYZICKÉHO TRESTU.....	37
3.3 TĚLESNÝ TREST A JEHO DOPAD NA RODIČE A DĚTI.....	39
3.4 PRÁVO.....	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
4.1 METODY, CÍL VÝZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	47
4.2. VÝBĚR RESPONDENTŮ.....	48
4.3. VLASTNÍ VÝZKUM.....	49
4.4 ANALÝZA A PREZENTACE VÝZKUMU.....	59
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63
SEZNAM PŘÍLOH	66

ÚVOD

Do popředí zpráv, jak v televizním vysílání, tak i v rozhlase, časopisech či internetu, se dostává do našeho podvědomí násilí konané především na ženském pohlaví, seniorech a postižených lidech, ale velmi málo se hovoří o fyzických trestech na dětech. Většina lidí bere fyzický trest jako samozřejmost při výchově dítěte, který se předává z generace na generaci, je chápán jako primitivní záležitost, o které není nutné hovořit a zajímat se o ni. S tímto nápravným prostředkem se setkáváme jak v rodinách dobře ekonomicky zajištěných, tak i u rodin sociálně slabších, kde je větší pravděpodobnost výskytu fyzického trestu. Nastává zde otázka. Umí se děti bránit fyzickému násilí popřípadě týrání? Děti jsou osoby, které se neumějí dostatečně bránit proti fyzickým trestům nebo dokonce násilí na nich páchané. Většina dětí si sama od sebe nedokáže říci, že není něco zcela v pořádku a potřebovala by pomoc od svého okolí. Ve chvíli kdy se začne v rodině objevovat násilí, pak jednotliví členové rodiny mohou začít ztrácet pocit bezpečí. Rodinné prostředí by mělo být především zdrojem pozitivních emocí, každý jeho člen by měl zde mít své zázemí, pocit bezpečí a ochrany.

Příliš tvrdý fyzický trest nezanechá na dětech jen modřiny, šrámy či otoky, jak se mnoho lidí domnívá, ale postihne i duševní stránku vyvíjejícího se dítěte. Mnohdy se s tímto příliš tvrdým fyzickým trestem můžeme setkat i v rodinách, kde je předpokládána velká inteligence ze strany rodičů, kteří mají děti v různých věkových skupinách. Pokud by dítě bylo za každý malý přestupek týráno, nebude si svoji agresivitu vybíjet na svém okolí. Pak je třeba položit si následující otázky. Nestane se z tohoto dítěte tyran? Je nutné se zamyslet, v jakých případech je nutné dítěti udělit fyzický trest? Je fyzický trest vždy správnou volbou při výchově?

Nad výběrem tématu k bakalářské práci jsem se velmi dlouze rozhodovala. Podle svého přesvědčení o současné rodině a jejím nepříliš pozitivním vývoji jsem si zvolila téma vztahující se k fyzickým trestům na dětech. Ačkoliv zatím žádné dítě ještě nemám, jsem názoru, že nemusíme dítě jen fyzicky trestat, aby nás poslechlo, ale existuje mnoho způsobů jak dítě vychovávat. Podle mého mínění je účinnou metodou i psychický trest v podobě domluvy či výtky. Fyzický trest zcela nezatrácuji, ale jsem pouze pro mírné potrestání, jako je jemné plácnutí dítěte po zadku. Usuzuji, že přehnané fyzické tresty nejsou ve výchově vhodné a mohou negativně dopadat na členy rodiny. Velký ohled by se také mělo brát na věk dítěte, v jaké situaci se nachází, i na jeho emocionální stránku.

Domnívám se, že s každým dítětem by rodič měl probrat jeho nesprávné chování a vysvětlit mu, co udělalo špatně, tak aby pochopilo zadaný trest. Pokud jednou dítě budu mít, byla bych ráda, abych jej podle této výchovné metody mohla vychovat.

K vypracování tématu mne především vedla osobní zkušenost ze svého okolí a výchovných prostředků v rodině. Ve své rodině, jsem se jako dítě setkala jen ve výjimečných situacích s tělesným trestem, na který museli moji rodiče přistupovat jen v nejzazším případě. Ve většině případů stačilo, aby jen moje matka na mne zvýšila hlas a já se uklidnila a začala ji poslouchat.

Hlavním cílem bakalářské práce na téma „Postoj společnosti k fyzickým trestům na dětech“ je definice a vymezení pojmu výchova, stanovení hranic ve výchově rodičem, vymezení pojmů odměna a trest. Dále se ve své práci budu zajímat o fyzický trest, jeho definici, historii a práva z oblasti sociálně právní ochrany dítěte a Úmluvu o právech dítěte.

V teoretické části bakalářské práce se zaměřím na popis a definici fyzického trestu, jeho historický vývoj a stanovení výchovných hranic rodiče a další možnosti trestání dětí. Dále bych chtěla uvést důsledky fyzického trestu a příklady, jak dosáhnout poslušnosti dítěte při špatném chování, popřípadě jak mu předcházet. Na konci teoretické části budu rozebírat práva dítěte z pohledu Úmluvy o právech dítěte a zákon o sociálně právní ochraně dítěte.

V praktické části vyhodnotím informace získané pomocí dotazníku, který bude směřován na pohled společnosti na fyzické tresty na dětech. U těchto osob budu zjišťovat jejich názory na problematiku fyzického trestu, a zda jej používají či nikoliv. Stěžejní budou otázky zjišťující nejčastěji používaný trest, používání motivace dítěte či jejich postoj k ochraně dítěte v České republice.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Výchova a hranice

„Dítě je svým prostředím nejen ovlivňováno a formováno, ale samo do svého prostředí aktivně zasahuje a svým způsobem si jej utváří a přetváří.“¹

1.1 Úvod výchova

Výchovu můžeme považovat za proces, který se utváří pod vedením rodičů od nejútlejšího věku až do dospělosti jedince, která je provázena různými odměnami a tresty. Rodiče se snaží vychovávat své potomky na základě svého nejlepšího přesvědčení a domněnek, aby z dítěte vyrostl dobrý člověk, který se bude umět o sebe postarat a pomáhat druhým osobám ve svém okolí. Ve výchově narážíme v každém období vývoje jedince na tíživé situace, kdy se chceme zachovat jako rodič správně.

Současná společnost se dá rozlišit na rodiny, které ke své výchově nevyhledávají a spíše zavrhnou odbornou literaturu, semináře, blogy na internetových stránkách, jako něco, co je zbytečné a o čem se podle jejich slov stále mluví o nesmyslech a nepodstatných věcech, co jim zřejmě nepomůžou. Lidé se často domnívají, že zvládnou výchovu, jak se říká: „škoda každé rány, která padne vedle,“ což není podle mého názoru to nejlepší řešení při vývoji jedince. Do druhé skupiny společnosti bych zařadila lidi, kteří se o výchovu více zajímají a využívají odbornou literaturu jako pomocníka ve výchově, nebo ty, kteří chtějí vychovávat svého potomka podle nejrůznějších poznatků z psychologie a jiných odborných studií. Tímto způsobem by mohli rodiče své dítě motivovat k lepšímu chování a nemuseli vždy přistupovat k nejrůznějším fyzickým trestům, které mohou být v některých situacích nevhodné.

Existuje mnoho materiálů, jako jsou odborné knihy, které si můžeme v knihovnách vypůjčit. Musíme mít, však na mysli v jakém roce byly vydány, zda nejsou názory příliš staré a nedají se řešit i jiným způsobem.² Musíme brát také na vědomí, že každý autor v knihách má zcela jiný přístup k odměně a trestu jako je například J. A. Komenský nebo Jan-Uwe Rogge. V současné době vyšla kniha, která nabádá rodiče, aby byli líní ve své výchově k dítěti a dali mu značný prostor v jeho vývoji. V této výchovné metodě nejspíše

¹ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?*. 7. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 21

² DEKANOVÁ, J. *Tělesné tresty ve výchově z pohledu dnešních rodičů dětí předškolního a mladšího školního věku*. Brno, 2011. 10 s. Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky.

nebude mnoho motivace k lepšímu chování jak doma tak i ve společnosti.³ Podle autora knihy „Děti potřebují hranice“ by stanovení hranice mělo dítěti prospět a dosáhnout tak k jeho samostatnosti v životě. Domnívám se, že však tento postoj není zcela správný. Dítě by mělo mít šanci se stát samostatným člověkem. Měl by zde být nejdříve rodič, který by dítěti vše vysvětlil a v začátcích by mu pomohl a poradil tak, aby dítě začalo získávat postupně svoji samostatnost.

Nesmíme však zapomenout na rozvoj nových technologií, internetových stránek a blogů, kde si každý může zjistit a vyměnit informace, jak mezi různými rodiči, tak s odborníky v diskuzích nebo najít si odborné články. Názory jak rodičů, tak i odborníků se zde mohou značně lišit. Rodiče, kteří vychovávají dítě, zde nemusí nalézt zaručenou odpověď.⁴ Často jsem se setkala se situací, kdy rodiče tvrdí, že pro dítě dělají jen to nejlepší, když mu dají na zadek, ale jen symbolicky. Ovšem i ve svém okolí se setkávám s názory, že děti se mohou a dokonce mají fyzicky trestat.

1.2 Psychologický vývoje dítěte

„Od samého počátku těhotenství spolu dítě i matka komunikují, a to nejprve na bázi víceméně fyziologické (např. skrze hormony), později i sociální (svými pohyby např. dítě aktivně ovlivňuje chování matky). Důležité si je uvědomit, že je to právě matka, kdo do značné míry dítěti zprostředkovává vnější svět a právě skrze první prenatální zkušenost se u jedince vytváří bazální pocit bezpečí.“ ve vývoji člověka se toto období podle vývojové psychologie nazývá obdobím prenatálním, které trvá 9 měsíců. Toto období je zakončeno porodem dítěte.⁵

Vývojové období

Vývoj narozeného dítěte se rozděluje do určitých vývojových stádií, jimiž jsou novorozenecké, kojenecké, batolecí, předškolní, prepubertální, pubertální a část období adolescentní, jak je uváděno v odborné literatuře „Vývojová psychologie pro sociální pedagogy“.⁶ Všechna tato období jsou ovlivňována činiteli vývoje, které mohou být vnitřní

³ TRÉGLOVÁ, L. *Chcete-li mít spokojené děti, buďte líní rodiče. Ona dnes* [online]. 2009 [cit. 2013-01-03]. Dostupné z WWW: <http://ona.idnes.cz/chcete-li-mit-spokojene-deti-budte-lini-rodice-fo2-/deti.aspx?c=A090211_183447_ona_deti_ves>

⁴ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*, 1. vyd. Praha:Portál, 1998, s. 15

⁵ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*, 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 40-41

⁶ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*, 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 24

a vnější. Do vnitřních zahrnujeme organické a psychické činitele a do vnějších zahrnujeme fyzikální a sociální činitele. Dítě je v průběhu svého života ovlivňováno těmito vlivy.⁷

a) Novorozenecké (0 – 6 týdnů)

Novorozenec ke svému okolí promlouvá pomocí pohybů a zvuků. Dítě v tomto období projevuje svoji libost pohybem, který je plynulý, vláčný s hrdelními zvuky. Pocit nelibosti projevuje svým trhavým až křečovitým pohybem, křikem i zavíráním očí. Od narození se dítě projevuje pláčem, který je až po několika dnech doprovázen slzami. Někdy může být křik dítěte snahou dosáhnout svého rozptýlení.⁸ Velmi zajímavou reakcí dítěte je, když uslyší křik nebo pláč jiného dítěte. Dítě se pak samo rozpláče. Pokud je však jeho vlastní křik či pláč zaznamenán a přehrán mu, začne tento zvuk poslouchat a následně se uklidní. „Křik a pláč novorozenců je jednou z významných složek jejich kontaktu s vnějším okolím. Jako takový samozřejmě obsahuje řadu modalit umožňujících dítěti podat odpovídající informace o vlastním stavu a potřebách.“⁹ Existují různé druhy pláče a křiku, které dokážou odborníci a zkušené matky rozpoznat. Pláč a křik můžou signalizovat jak současný stav dítěte, tak nemoci a poruchy. U poruch to může být Downovým syndromu, jež se projevuje pro něj atypickým pláčem.¹⁰

S prvním úsměvem se u dítěte setkáváme až po několika týdnech. S „pravým úsměvem se setkáme teprve až v období 5. až 8. týdne života. Jedná se o reakci na podněty vnější, které jsou pro dítě libé.¹¹ Do této doby dítě úsměv ještě nezvládá z důvodu, že jej ještě neumí projevovat.

b) Kojenecké období (do 1 roku)

Kolem třetího měsíce vnímá dítě, co ho zajímá. Pokud chceme udržet jeho pozornost, musíme podněty střídat, ale jen s mírnou obměnou a ne jej stále překvapovat něčím jiným

⁷ ČAČKA, O. *Psychologie – duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, 1 vyd. Brno: Doplněk, 2010, s. 13

⁸ ČAČKA, O. *Psychologie – duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, 1 vyd. Brno: Doplněk, 2010, s. 33

⁹ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*, 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 56

¹⁰ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*, 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 55-57

¹¹ ČAČKA, O. *Psychologie – duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, 1 vyd. Brno: Doplněk, 2010, s. 31

a nezvyklým. V praxi to například znamená měnit tón hlasu, když s dítětem mluvíme, hračku podávat pokaždé jinak.¹²

Dítě si začne utvářet návyky, stejně tak dobře se vytvářejí i zlovyky. Měli bychom si zapamatovat, že dítě se dobře učí v místě, kde se situace často opakují. Nesmí zde být mnoho změn a nových podmětů. Dítěti se neuvědoměle snažíme s učením pomoci tím, že mu zrcadlíme jeho chování v naší tváři.

Dítě v tomto období by mělo mít co největší přísun podnětů, které budou rozvíjet a budit v něm jeho přirozenou aktivitu. J. Piaget se zabýval otázkou trvalosti objektů u dětí v kojeneckém období. V období kolem šesti měsíců se dítě natahuje za hračkou. Pokud ji zakryjeme, nepokouší se ji dítě hledat. Kolem osmého měsíce dítě již zakrytou hračku hledá, ale musí být vidět alespoň jeho část. Pozornost dítěte je stále spontánní.¹³ Pokud dítě dostane jen málo podnětů k aktivitě, začíná strádat a může to vést až k jeho opoždění ve vývoji. V opačném případě přetěžování různými podněty je u dítěte vyvolán obranný mechanismus, který zapříčiňuje jeho odmítnutí či apatii k aktivitě nebo jeho rozvoji. Musíme mít na paměti, že nezáleží jen na počtu předmětů, ale i formě prezentace, která je pro jeho věk vhodná.¹⁴

V období kojeneckého věku se začínají také projevovat úzkosti. Úzkost lze specifikovat jako nepříjemný až tíživý prožitek. Úzkostné stavy jsou však velmi důležité, mohou nás varovat před nebezpečím jako je například: „nechodit k jámě, mohu za to zaplatit životem“. Mírný stav úzkosti nás povzbudí, silná má však jiný účinek a to blokaci.

V jedenácti měsících začíná dítě pomalu rozumět pokárání a pochvalám, podmínkou zde ale musí být citový vztah. Pochvala by měla mít pro dítě účinek jako něco příjemného, dávat mu pocit bezpečí a radosti. Oproti tomu by pokárání mělo prožívat jako něco špatného a nepříjemného. Pomocí pochval a pokárání se dítě učí samo sebe ovládnout a rozvinout svoje city na vyšší úroveň, ze kterých potom vzniká přátelství a soucit. Pro učení dítěte je dobré znovupoznávat a opakovat, to má za následek intelektuální potěšení.

¹² MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, dítě a lidský svět*, 1 vyd. Praha: Grada, 2005, s. 48

¹³ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*, 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 67-69

¹⁴ ČAČKA, O. *Psychologie – duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, 1 vyd. Brno: Doplněk, 2010, s. 47

Dítě v druhé polovině prvního roku života dokáže velmi dobře reagovat na pochvalu, která je dána slovem. Nedokáže sice ještě rozpoznat, co právě říkáme, ale pozná tón hlasu, mimiku, gestikulaci. Tón hlasu by při pochvale měl znít přátelsky a šťastně. Při slovní pochvale se začíná usmívat, pokud jej hubujeme je smutné nebo začne plakat. Pochvalu řadíme do povzbuzujících prostředků, které jsou velmi účinné.¹⁵

Dítě v období kojeneckém se snaží učit dělat věci, které mu přináší zážitky pro něj příjemné nebo alespoň to, co bude v lidech okolo něj příjemnou odezvu např. první slova jako je „táta“, „máma“ a atd. Bude se tedy snažit, aby se příjemné odezvy opětovně zopakovaly.

V devíti měsících svého života se naučí dělat např. „pá-pá“. „paci-paci“ a podobně. Velkým nebezpečím je zde nedodržení míry, kdy chceme, aby potomek udělal např. „paci-paci“. Výsledkem potom může být přetažení, únava a následné oslabení učení dítěte. V případě, že se chtějí rodiče, až příliš pochlubit se stává, že dítě začne dělat, jako by se nikdy tuto věc neučilo, protože je na něj tvořen velký tlak a nedostává pocit štěstí a uvolněnosti. Mění se také pro dítě tón hlasu rodičů, který je jiný, než jsou zvyklí. Na dítě bychom se v této situaci neměli zlobit a kárat jej, ale měli bychom se snažit mu porozumět a motivovat k jeho psychickému vývoji a učení se novým věcem.¹⁶

c) Batole (1 rok – 3 roky)

Dítě samo od sebe začíná objevovat svět kolem něj tím, že začne věci brát do rukou, nosit, tahat a strkat je do úst, nosu a uší. Na děti v tomto období nelze klást požadavky např. sedět klidně a jiné. Dítě v tomto období začíná objevovat svůj svět kolem nás, neměli bychom se mu v tom snažit zabránit. Bude pro něj důležité si pohrát například v kuchyni s hrnci, vařečkami, miskami a jinými pro něj bezpečnými předměty. I přes to, že bude nějakým způsobem zabaveno, vždy bude vyžadovat pozornost. Začne vehementně protestovat a bránit se, když zjistí, že se budeme nacházet mimo jeho dosah. V této situaci se nejvíce ukáže, kdo je pro něj důležitou osobou, která jej má ochraňovat a dávat mu pocit jistoty a bezpečí.

¹⁵ MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, dítě a lidský svět*, 1 vyd. Praha: Grada, 2005, s. 60-87

¹⁶ MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, dítě a lidský svět*, 1 vyd. Praha: Grada, 2005, s. 87-90

Vychovávat v období kojeneckého a batolecího pomocí tělesných zásahů jsou pro dítě srozumitelnější. Odměna by měla být formulovaná pomocí pohlázení, polaskání, přivinutí a v pozdějším období např. pomocí pamlsků.¹⁷

V pozdější fázi tohoto období začíná dítě více zapojovat myšlení. Proto je pro dítě dobré v tomto věku mu začít vysvětlovat velmi jednoduché situace. Nesmíme však zapomínat, že začíná období prvního vzdoru, kdy musíme dítěti vymezit přesné hranice a neporušovat je.¹⁸

Dítě se poprvé začíná vztekat v období přibližně dvou let, svého života. Jeho záchvaty vzteku jsou natolik silné, že i samo je z toho vyděšené a neví si rady, protože tento stav ještě nezažilo. Nejběžnější reakcí je potom pláč, kdy dítě potřebuje dostatek citu a utěšení od rodičů. Při vztekání se uvolňuje nahromaděná energie z frustrace, kdy je dítěti odepřeno dostat toho, co chce. Nikdy by se nemělo dát dítěti to, oč usiluje vzteklou náladou, jen proto, aby rodiče měli od ratolesti již klid. Při vzteku je nutné dítě zastavit a po případném uklidnění se vracet k situaci, která jej nastartovala a dát najevo, že se již tímto způsobem nemůže nadále chovat. Nutné je zvážit jak silná byla reakce. Pokud se jednalo jen o menší reakci, nemělo by se trestat přespříliš. Ovšem v případě silné reakce by mělo být potrestáno dítě důsledněji, avšak v s ohledem na jeho věk. Nejdůležitější je, aby dítě pochopilo důsledky, které nadcházejí po špatném chování. V situaci, kdy již není u dítěte jeho zlostný a vzteklý stav, je nutné zaměřit se na prevenci. Nutné je se zaměřit, v jaké době a v jaké situaci se potomek nejčastěji vzteká a proč. Neustále musí být dítě sledováno. Nastaneli situace, kdy dítě začne brečet a vyžaduje si věci, je dobré dítě předstihnout svým hněvem. Dítě bude překvapeno a nebude schopno nadále reagovat vynučováním. Nikdy by mu nemělo být dovoleno, aby se mu jeho vzteklá nálada vyplácela.¹⁹

Na dítě ve věku dvou až tří let bude docela dobře platit mírné plácnutí po zadečku nebo vystrčení dítěte za dveře. Po chvíli, až bude klidnější, se s ním daleko lépe dokážeme domluvit než v případě jeho zlostného chování. V této situaci by bylo zbytečné přesvědčování a domlouvání, které by nezabíralo, a spíše bychom byli více bezradní.²⁰

¹⁷ MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, díta a lidský svět*, 1 vyd. Praha: Grada, 2005, s. 67 -87

¹⁸ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*, 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 76-87

¹⁹ BIDDULPH, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné?* 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 65- 67

²⁰ MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, díta a lidský svět*, 1 vyd. Praha: Grada, 2005, s. 125-128

Podle mého názoru by se rodiče měli oprostít od nahromaděného vzteku a reagovat pokud možno racionálně. Tak, aby nastalou situaci zvládli s přehledem a dítě bylo spravedlivě a svému věku náležitě potrestáno.

d) Předškolní věk (3 roky – 6 let)

Dítě si jen nehraje vedle ostatních dětí, ale snaží se postupně s nimi navázat kontakt a hrát si s nimi. Začínají se vyptávat otázky jako proč? jak? kdy? Začíná používat svoji fantazii. Je naší povinností umět oddělit fantazii dítěte od skutečnosti. Velkou změnou v myšlení dítěte prochází ve věku kolem čtvrtého roku života. Začíná opouštět tzv. fázi „předpojmového myšlení“, které je nahrazeno fází „náporného myšlení“. Dítě bude zaměřeno především na objekt, který vnímá nebo již vnímalo, popřípadě na představy objektů. V myšlení předškolních žáků převažuje egocentrismus, animismus, fenomenismus, magičnost, antropomorfismus, absolutismus a centralizace.²¹

Dítě by nemělo být trestáno za prohřešek, kterému nerozumí a nedokáže jej pochopit. Mělo by být poučeno především svými rodiči o svém špatném chování, například při vulgární slovu. Jestliže nebude vědět co je na něm špatné a nehezké, nezačne používat toto slovíčko nahlas před námi, ale potichu někde v koutku. Velkou citovou vazbu mají malé děti na své matky a jako trest považují odloučení od ní.²² Ve své knize „Po dobrém nebo po zlém?“ se Matějček velmi dobře vyjádřil k problematice citové vazby mezi dítětem a matkou, kterou v ní popisuje. Mnoho dětí asi začne vulgární slova používat, ale ne vždy rodiče jim vysvětlí, že je to nehezké slovo. Výchovné prostředky jak za vulgární slovo či chování by neměly být ani příliš přísné a ani shovívavé. S dětmi bychom v tomto období měli mluvit vlídně i v případě, když mu něco budeme nařizovat. Nesmíme však zapomínat, že děti v tomto období jsou značně emotivní. Jejich citový proces snadno může přejít ke vztekům a strachu. Podněty ke strachu dítěte mohou narůstat pomocí jejich bujné fantazie a omezit tak jejich výkon.²³

U konce předškolního období můžeme u dětí začít sledovat pocit viny. Kdy se do konfrontace dostávají vlastní impulzy a nahlížení dítěte na sebe očima jiné osoby. Na základě tohoto principu se snaží děti porovnat svoje chování s osvojenými pravidly, které mu byly dány rodiči. Dítě se bude snažit regulovat svoje chování bez závislosti

²¹ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*, 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 95

²² MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 60-75

²³ ČAČKA, O. *Psychologie – duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, 1 vyd. Brno: Doplněk, 2010, s. 77-97

na trestu nebo odměně. Dítě bude chtít dosáhnout a akceptovat daná pravidla stanovená autoritou.²⁴

e) Prepuberta (6-12let)

Dítě se učí od dospělých pravidlům a zvládá obecnou orientaci ve světě, kde se učí ústupkům. Ve věku od 6 do 12 let, již mohou rodiče se svým dítětem diskutovat a použít argumenty. Tyto argumenty musejí být přizpůsobeny věku a schopnostem dítěte, tak aby je umělo snáze pochopit.²⁵ Podle mého názoru by měla mít každá diskuse určité hranice, které se nesmí překročit. Pokud se v diskusích stále s dítětem promlouvá a je evidentní, že problematice již porozumělo, měl by rodič dát důrazně najevo ukončení diskuse, např. „protože jsem to řekl a už několikrát vysvětlil“.

U dítěte v prepubertě často ztrácí na významu tělesný kontakt a tělesný trest přestává mít opodstatnění. Tento trest neberou jako něco nového nebo motivaci, proč by se měli chovat lépe. Většinou jej budou přehlížet a brát jako samozřejmost bez toho, aby se dozvěděli jaké chyby ve svém chování nečiní a jednat správně. Fyzický trest, jak již jsem uvedla výše, bude mít větší význam pro děti do tří let.

Dítě ve školním věku ze strachu z trestu neudělá tolik práce a hlavně se toho naučí poměrně méně, než když bude radostné a bez strachu. Dítě by mělo zažívat úspěch a nejen negativní pocity při trestu. Mělo by být chváleno ve školním období za práci, která se mu ve školní lavici daří, tak abychom jej motivovali a ono samo chtělo uspět i v jiných předmětech, které mu zrovna moc nejdu. Rodiče u malých školáků by měli dětem pomáhat s učením, tak aby to pro ně byla zábava a nejen nudné sezení a psaní do sešitů. Tímto způsobem se společně sblíží a dítě ucítí podporu u svých rodičů.

V období 12 až 18 let nastává puberta, kdy občas jsou potomci zase dětmi. Hlavní zlom nastává v době, kdy se snaží říci svůj názor a projevit svůj postoj na svět. Nesmíme také zapomínat na začátky jeho sexuálního života, nových přátelství a poznávání partnerů.²⁶

Pojem spravedlnost v pubertálním období dokáže již dítě zcela pochopit. Uvědomuje si, jak svoje prožitky, tak i souvislosti mezi svým jednáním. Nachází se v intenzivním zájmu o citový život druhých. Ptá se nejen na to, co dělají, ale i na důvod proč. Tímto

²⁴ ČAČKA, O. *Psychologie – duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, 1 vyd. Brno: Doplněk, 2010, s. 80

²⁵ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 60-75

²⁶ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*, 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 103-113

způsobem kriticky zkoumá lidské chování. U pubertálních dětí se setkáváme s demonstrativní pseudodospělostí, která se projevuje vzdorovitým chováním vůči radám nebo i siláckému jednání. Tyto děti často narážejí na jevy, které jim brání v rozletu a oni se jim zatím jen dětsky brání. Snaží se však o těchto jevech diskutovat, i když tato diskuze může vyústit v konflikt. Emocionální vývoj u těchto dětí se stále mění jak svým zaměřením i formou. Lze říci, že citový vztah dospívajících je odlišný jak od dětského, tak i od dospělého jedince. Pubescent se ještě ve svých pocitech nedokáže orientovat. On sám neví, jak bude reagovat na určité situace a podněty. Obává se svých pocitů a dostává strach z nepochopení či posměchu svého okolí.²⁷ Podle mého názoru by se s každým jedincem mělo diskutovat o problému, který nastane a ne jej hned trestat. V tomto období je člověk velmi zranitelný a nedokáže si dobře poradit se svými city. Mnohdy bude stačit říci, jaké máme představy a proč jej zrovna např. nechceme pustit večer ven. Důvody jsou různé, jako např. velké množství napadnutí, pití alkoholických nápojů, znásilnění. Často tyto osoby budou reagovat na trest přehnaně, někdy dokonce jako děti a jindy jako dospělé osoby. Musíme brát na vědomí, že se v tomto jedinci neuvěřitelně projevuje hormonální vývoj.

1.3 Hranice ve výchově

Hranicí ve výchově se rozumí soubor omezení, která vymezují, jak se dítě má chovat v určitých situacích. Tato omezení jsou definována představami rodičů a především dospělých jedinců, kteří se podílejí na výchově dítěte po dobu jeho vývoje.

Stanovování hranic ve výchově dítěti je kontinuální činnost, při které dochází jak k úspěchům, tak i omylům. Díky omylům při vytyčování hranic je možno získat zkušenosti, díky kterým mohou být vytyčené hranice srozumitelnější a důslednější. Při stanovování hranic musí mít rodič na vědomí, pro koho jsou tvořeny, zda jim mají pomoci k získání většího pohodlí, povedou k omezení dítěte nebo jsou pro něj přínosem, jistotou, spolehlivostí, bezpečím a dávají větší prostor k vývoji a samostatnosti dítěte. Poměrně často dochází k situacím, kdy mnoho lidí, při stanovování hranic se především zajímají o své pohodlí než o to, aby byly přínosem pro jejich dítě.

Se stanovením hranic úzce souvisí i přesné rituály, díky kterým se dítě naučí orientovat v pravidlech svého okolí. Dítěti podle věku by se měli stanovit hranice, tak aby nebyla

²⁷ ČAČKA, O. *Psychologie – duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, 1 vyd. Brno: Doplněk, 2010, s. 228-251

opomíjena úcta a respekt. Jestliže stanovujeme pravidla, musíme brát také v potaz důsledek jejich porušení. Každý rodič by si při sestavení hranic měl dát také otázku, jaký bude trest za jeho porušení.²⁸ Mnoho rodičů se pravděpodobně spoléhá především na to, že hranice budou fungovat a se sestavováním trestu si hlavu nedělají.

Rituály při stanovení hranic

Rituál děti potřebují, aby se naučili jak rozvrhu, dochvilnosti a dávalo jim pocity jistoty, odvahy a sebedůvěry. Dítě by se mělo od svých rodičů naučit základní principy práce s časem jako je např. vstávání, obědvání, uklízení hraček, čas jít spát. Toto je důležité například v době, kdy dítě musí jít do postele. Nemělo by mít přesně nařízenou hodinu spánku, ale dobu kdy půjde do svého pokoje. Pokud již chodí spát pozdě, je to jen jeho starost, ale musí se naučit ráno vstávat a nesvalovat svoji vinu na ostatní.²⁹ Dítě si musí uvědomovat svoji zodpovědnost za svá rozhodnutí a musí si být vědomo následků svého chování. Spolu s povinnostmi by mělo získat i prostor, který bude patřit jenom jemu a může se svým časem nakládat podle svého uvážení. Má to být čas, kdy se nic neděje a dítě má prostor na přemýšlení co může dělat.³⁰

Rodiče občas mohou slevit z jimi stanovených pravidel, ovšem nemělo by se z toho stávat pravidlo, které by si dítě svým negativním chováním mohlo vynucovat. Na stanovování a dodržování pravidel by rodiče měli mít shodný názor, tak aby dítě nemohlo využít nastalé situace a vynutit si nepatřičné výhody.

Při porušení hranic ve výchově by vždy měl následovat trest, který bude odpovídat jak věku, tak schopnostem dítěte. I když dítě potrestáme, tak je vhodné ukázat přátelské gesto a dát naší podporou (to určitě zvládneš, jsi šikovná holčička...). Např. při uklízení pokojíčku pomoci s úklidem tak, aby dítě vidělo cíl, kterého je nutné docílit. Zaručeně by se neměl dát jen strohý příkaz, ale ukázat dítěti proč je dobré zadaný příkaz splnit.³¹

Hranice a pravděpodobné nebezpečí

Děti často vyhledávají situace, kde je velká pravděpodobnost nebezpečí, aby si je mohly vyzkoušet. Zkouší tak prolomit vytyčené hranice ve výchově, které jim byly stanoveny rodiči. Dítě od útlého věku se samo snaží okusit blízkost horkého, chladného nebo jinak

²⁸ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. 4.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 70-73

²⁹ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. 4.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 70-73

³⁰ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. 4.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 79-89

³¹ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. 4.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 79-89

zajímavého předmětu. Z těchto důvodů je nutné dítě chránit před nebezpečím úrazu nebo v horším případě i smrti. Proto dítěti dáváme zákazy, jestliže dokážeme vycítit nebo odhadnout blízkost se nebezpečím. Dítěti je důležité ukázat hranice ve výchově, komunikovat s ním o nastavených pravidlech a sledovat jejich následná dodržování. Tímto způsobem se je velmi rychle naučí a začne je dodržovat podle našich představ.³²

Častým nebezpečím je prostředí kuchyně, kde se nachází plotna, trouba, rychlovarná konvice, které můžou dítěti velmi ublížit a to v různých stupních popálenin. S dítětem je vhodné si co nejdříve popovídat a říci mu podle jeho schopností chápání, jak moc je důležité, aby se k těmto věcem nepřibližovalo. U malých dětí se často používá při ukázání na plotnu nebo přiblížení, např. jednoduché upozornění – „pálí, moc pálí, udělalo by sis bebíčko.“ Pokud se i tak dítě k těmto spotřebičům přibližuje, rodiče ve většině případů vezmou dítě do náruče a přiblíží se v bezpečné vzdálenosti k plotně, tak aby dítě ucítilo horko a již se k ní nepřibližovalo. Podle mých zkušeností, když se začne opětovně přibližovat k těmto spotřebičům, rodiče často křiknou – pozor, pálí. U větších dětí se již s nimi snaží o nebezpečí komunikovat a říci, co by jim mohlo hrozit a tímto pádem důvod proč je lepší se nepřibližovat. Je samozřejmě jisté, že dítě bude zkoušet svoje hranice a často se přiblíží. Podle toho, co jsem na vlastní kůži slyšela, začne často matka hystericky křičet a dítě uhodí po zadku. Takže vzniká situace, kdy dítě křičí a moc si neuvědomuje, že překročilo stanovenou hranici. V této situaci by jej matka měla sice napomenout a zdůraznit, na čem se domluvili. Pokud by to i tak nebylo dodrženo, brala bych spíše, aby dohodu znovu připomněla dítěti nebo popřípadě mu dala hračky do přiměřené vzdálenosti, kde by si mohlo bezpečně hrát.³³

Hranice a trest

Při stanovení hranic by se mělo zcela odpustit od trestů jak fyzických, tak i duševních. Pohlavky, bití opaskem nebo dokonce odebrat dítěti lásku rodičů je velmi ošemetné. Dítě, které bude takto trestáno, se nebude zlepšovat ve svém chování a bude vznikat vzájemná neúcta³⁴. U menších dětí může vzniknout pocit, že jej jeho rodiče již nemají rádi a dávají přednost jeho sourozenci. Tohoto sourozence mohou začít po čase značně nesnášet. Dítě potom může dospět k názoru, že býtí dospělou osobou znamená mít moc trestat. Pojem moc si dítě bude představovat jako prostředek a právo k trestům nebo dokonce i násilím

³² ROGGE, Jan-Uwe. *Děti pořebují hranice*. 4.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 125-131

³³ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti pořebují hranice*. 4.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 125-131

³⁴ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti pořebují hranice*. 4.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 125-131

vůči jiným osobám. Z tohoto důvodu bychom měli mít na paměti, že fyzické násilí, kterého se dopouštíme na dítěti, je jen projevem vlastního selhání v náročné situaci. Současně se do našeho trestání se také mohou promítnout osobní problémy, za které dítě nemůže.³⁵

³⁵ ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. 4.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 125-131

2 Odměna a trest

„Nejpoužívanější a nejstarší prostředky výchovy, kterou vedou k modifikaci chování; odměňované reakce, činnosti se posilují, a proto se vyskytují častěji, trestané slábnou, v některých případech se však fixují, např. trest jako jediná pozornost věnovaná deprivovanému dítěti, neodměňované vyhasínají.“³⁶

Každé dítě je jedinečným tvorem, který může reagovat na trest či odměnu jinak než jeho vrstevníci. Pro dítě, které je citově labilnější, způsobí menší pokárání velkou odezvu v negativním slova smyslu. Není to však vina dítěte. Měli bychom brát na vědomí, že toto labilnější dítě musíme postupně připravovat na život ve společnosti, který je tvrdý. Pokud bychom hned na něj apelovali trestem, který pro něj bude velmi přísný, může se stát, že daný trest bude na dítě působit příliš destruktivně. Rodiče by na svého potomka měli jít pomaleji s trestem. Nejdříve by měli následovat tresty lehčí, například na mladšího potomka se jen zamračit. Postupem času se může přidávat různé druhy pokárání. Podle mého názoru, by mělo být více chváleno, tak aby získávalo dostatečné sebevědomí a začalo si více věřit. Jestliže bude dítě více chváleno, nastává zde pravděpodobnost, že bude dělat věci správně a nebude se muset použít trest. Opačný problém nastává u dítěte s vysokým sebevědomím. Toto dítě by mělo zřejmě okusit tvrdší trest, tak aby si uvědomilo dávku těžkostí a neúspěchů. Dítěti tímto způsobem dáváme životní zkušenosti a důvody, aby se nepovyšovalo nad ostatní. Toto dítě bychom však neměli shazovat a dávat mu najevo, že je moc na výši, popřípadě že pořád dělá věci špatně. Měli bychom ho spíše upozornit na chybu a vysvětlit mu ji, popřípadě dítěti ukázat, že ne všichni v okolí jsou šikovní. Může také nastat situace, kdy šikovnému člověku se zrovna nedaří.³⁷

2.1 Odměna

Odmění-li dospělá osoba dítě mladšího věku za provedenou činnost úsměvem nebo radostí, pravděpodobně se dítě bude snažit tuto činnost opakovat a upevní si ji. Pokud se však dítě chová špatně nebo činnost je špatná, je za ni udělena sankce. Rodič by se měl snažit opět

³⁶ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 367

³⁷ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 53

dítěti vysvětlit chybu tak, aby k ní nedocházelo, dítě se správně naučilo takovému chování.³⁸

Odměnu dítěte rozlišujeme podle jeho osobnosti, vývoje a jeho věku. Všeobecně platí pravidlo, že s přibývajícím věkem se mění výchovné prostředky, které jsou vázány na libé a nelibé důsledky. Tyto libé a nelibé důsledky mohou být jak psychického, tak fyzického rázu.³⁹

Dítě v období batolecím se začíná učit mluvit, a když řekne poprvé své první slovo, je od svého okolí odměňováno úsměvem svých rodičů, kteří jej nabádají, aby slovo znovu opakovalo a tak si jej procvičilo a více zapamatovalo. Pro dítě je odměnou úsměv svých rodičů, kteří tak mu chtějí dát najevo jejich souhlas a nadšení. Potomek si tuto situaci zapamatuje a bude ji chtít stále více zažívat v co nejčastějších intervalech, jak jen to bude možné.⁴⁰ Získává tak motivaci, aby se začal snažit jak v učení slov, tak i později v jiných situacích, kdy bude potřeba jeho snaha. Pokud by však odměna nebyla dána, dítě by se potom tak nesnažilo a trvalo by mu více času získat slovní zásobu. Rodiče by měli dítě motivovat a snažit se mu v tomto věku ukazovat co možná nejvíce věcí ve spojení s krátkými slabikami, za které by mělo být odměňováno jejich úsměvem.⁴¹ Dítě si tak v pozitivním prostředí zapamatuje více slov a bude si připadat šťastnější a spokojenější, než kdyby slova nebyla doprovázena pozitivním prostředím. Nesmíme však zapomínat s odměnou i na děti jak v předškolním věku, tak školním, až do jeho psychické dospělosti. V situaci, kdy chceme dítěti v mladším školním věku dát dárek, musíme brát na vědomí, zda mu udělá radost a bude přijatelný k jeho vývoji.

Velkou chybou se stává, pokud dárkem chceme dítě dostat na vyšší úroveň, na kterou není schopné dosáhnout. V případě, že dítě má rodiče, kteří nedokážou odhadnout jeho schopnosti a koupí například méně nadanému dítěti odbornější knihu, která překračuje jeho možnosti, pak bude dítě v první řadě překvapené, ale poté si nebude umět pomoci s těžkým textem v knize. Tento dárek bude pravděpodobně jen ležet v knihovně a dítěti nepřinese touženou radost. Pokud by tato kniha měla mít nějaký smysl, je potřeba, aby dítěti rodiče pomohli s textem v knize a ukázali mu smysl této knihy, tak aby jej pochopilo na základě svých možností. Rodiče však musí mít na paměti, že to bude pro dítě náročnější a měli

³⁸ VÍZDAL, F. *Základy psychologie*, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 132-144

³⁹ SOUKOPOVÁ, K. *Odměny a tresty očima žáků základní školy*. Brno, 2012, s. 20-21, Magisterská diplomová práce (Mgr.) Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd,

⁴⁰ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 34

⁴¹ BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008, s. 17-20

by jej motivovat a odměňovat ho za jeho pokrok. Na druhou stranu se v tomto případě očekává větší obětavost rodičů, pro které bude odměněnou utužení pouta mezi potomkem a jimi.

Jak v trestech, tak i v odměnách by se nemělo nic přehánět, pokud bychom dítě hned zahrnuli drahými dárky, pak by již méněcenné dárečky bralo jako něco špatného a ne jako odměnu. Takovéto dítě by očekávalo od svého okolí stále dražší a dražší dárky, které by v určitém slova smyslu ztrácely význam odměny za správné chování nebo snaživost.⁴²

Dítě ve školním věku bude chtít zažívat úspěchy jak v domácím prostředí, tak i ve školní lavici. Mnohdy se stává, že dítě je doma káráno za špatné známky či poznámky, které získává díky nepozornosti či strachu, aby neudělalo opětovně chybu. Jestliže dítě bude pociťovat neustálý stres či úzkost pravděpodobnosti nebude dosahovat tak dobrých výsledků, které by získávalo na základě pochval jak od rodičů, tak i od učitele ve třídě. Dítě, které není nadané nebo trpí poruchou učení jako je dyslexie nebo dysortografie, bude mít při psaní diktátů pocit neúspěchu a bude se snažit tomu testování vyhýbat. Pokud se s takovýmto dítětem učíme doma, je dobré na to pamatovat a při učení se snažit dítěti pomoci. Pro dítě je důležitá motivace a pochvala.⁴³ Dítě, které nebude motivováno a chváleno, bude spíše ustarané a učení bude brát jako trest. V takové situaci se dítě toho moc nenaučí nebo jen s velkými obtížemi. U menších dětí by mělo být učení vedeno stylem hry, kdy dítě činnost baví a rádo se k ní vrací.

Nad pochvalami bychom se měli trochu zamyslet. Není nejvhodnější, když znějí jako klišé, pak ztrácejí svůj povzbuzující účinek. Jistě si každý z nás vzpomene na pochvaly z dětství, které zněly stále stejně. Když jsme udělali nějakou správnou věc a již předem jsme věděli, jaká pochvala zazní. Je více povzbuzující, když jsme při odměňování více kreativnější, než aby naše ocenění znělo nebo vypadalo stále stejně.

Při správném chování by mělo být dáno ocenění nebo nějaká odměna, která bude mít povzbuzující účinek na chování dítěte. Zvláště tlumivý vliv bude mít zážitek spojený s nenaplněnou touhou. Odměnu, kterou si dítě vynucuje, nepřinese žádnou výchovnou hodnotu a rodiče pak v očích dítěte mohou ztrácet na hodnotě. Dobrou odměnou

⁴² MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 84

⁴³ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 34

pro především menší dítě je, když může něco zajímavého slyšet, vidět, poznávat nebo bude moci něco zajímavého s rodiči dělat.⁴⁴

Myslím si, že nejlepší odměnou, kterou dítě může zažít je volný čas, který mu jeho rodiče věnují v rámci společných aktivit. Při těchto aktivitách může otec i matka předávat své zkušenosti svým potomkům a zároveň upevňovat a prohlubovat vzájemný vztah. Nejvíce se dcery naučí od svých matek a synové od svých otců, ovšem je důležité, aby rodič neupřednostňoval jen jednoho potomka.

V některých případech se může stát, že dítě se snaží o pozornost svých rodičů pomocí svého zlobení. Podle mého názoru by se zlobivým dětem nemělo věnovat příliš pozornosti. Dítě by mohlo brát pozornost svých rodičů jako odměnu. Potom dítě nebude jiným způsobem než zlobení o odměnu usilovat. Svoji pozornost bychom měli dávat dítěti průběžně a v dostatečné míře. Bohužel, v dnešní společnosti, která je velmi uspěchaná, rodiče svým dětem nevěnují dostatek času nebo jen nárazově. Jen jako kompenzaci jim kupují drahé a zbytečné dárky.

Dalším způsobem odměny je pochvala, která není mířena přímo k dítěti, ale jakoby k třetí osobě během rozhovoru. Tuto pochvalu si dítě bude více cenit, než pochvaly adresované přímo dítěti. Dítě ve větším kolektivu je samozřejmě rádo pochváleno a získává tak na sebedůvěře. Opakem pochvaly a ocenění je prožití vedený k ponížení, jako je např. pokárání, výčitky, vyhubování. Tento prostředek působí lítost dítěte a následně vede k jeho nápravě.⁴⁵

K třetímu typu odměny se řadí slib za dobře odvedenou práci nebo chování. Sliby, které uvádíme, by měly dítě podnítit něco dokázat nebo dosáhnout. Jestliže potomek bude mít před sebou nějaký cíl, pravděpodobně bude chtít tohoto cíle dosáhnout. Pokud rodiče dítěti něco slibují, měli by si být jisti, že tohoto slibu jsou schopni dosáhnout. Dítě musí mít pocit jistoty dosažení požadovaného cíle a to jak pomocí vnější, tak i vnitřních podmínek. Rodiče by neměli dětem dávat sliby, o kterých již předem vědí, že je nebudou moci uskutečnit nebo je budou muset přesunout na později. Potomka mohou velmi zklamat a v případě častějšího opakování mohou přijít o jeho důvěru.⁴⁶

Měli bychom brát své dítě jaké je, a ne ho měnit. Musíme brát v úvahu jeho zájmy, nadání a přání. Rodiče svých potomků by se měli zajímat o přání svých dětí a ne o svá vlastní.

⁴⁴ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 77-83

⁴⁵ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 89

⁴⁶ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 89-93

Může docházet i k tomu, že rodiče vnucují svá nesplněná přání svým potomkům. Protipól této situace není rovněž nejvhodnější. Dítě je potřeba stále vychovávat a snažit se ho motivovat k různorodým zájmům.⁴⁷

2.2 Trest

„Trest znamená ukončení určité reakce, aniž by nabízel reakci jinou, výsledkem je, že může vzniknout reakce ještě méně žádoucí, např. strach, odpor k trestající osobě, situaci, místu.“⁴⁸

Trest je to, co nikdo nechce znovu zažívat, cítit pocit zahanbení, ponížení. Odměna je pocit velmi dobrý, který chceme, aby se často opakoval. Dává nám sílu, navozuje příjemný pocit a blaho. Daný úkol, který by mělo dítě splnit, by mělo být motivováno odměnou a ne trestem. Pokud dítě vidí odměnu, bude se pravděpodobně snažit jí dosáhnout. V případě trestu místo odměny bude mít dítě zřejmě strach, že daný úkol nezvládne. Na splnění úkolu nemusí být vždy úspěch či neúspěch pouze důsledkem jednání dítěte, ale může zde vystupovat jiné faktory. Rodiče by při hodnocení měli vzít v potaz i tyto ovlivňující faktory.⁴⁹

Mnoho rodičů se může domnívat, že mají špatné dítě, které má určitý problém s výchovou a chtějí ho odstranit. Problém nemusí být pouze v dítěti, ale v rodině a daném prostředí. Vztahy v rodině a rodinné prostředí na sebe navazují a vzájemně se ovlivňují. Nejdříve by mělo být dítě poznáno jako osobnost, kterou se snaží rodiče pochopit. Teprve po poznání osobnosti dítěte můžeme začínat s výchovou podle jeho vývoje a schopností. Zároveň nesmíme zapomenout na prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a bude zasahovat do jeho výchovy.⁵⁰

V mladším školním věku by rodiče měli dát základy výchovy tak, aby dítě poslouchalo dobrovolně ze své vůle, nikoliv však ze strachu před trestem. Poslušnost založená na vztahu dítěte k rodiči posiluje jejich citové spojení a později dítě může nabytých zkušeností využít ve složitých morálních situacích. Trest by měl být brán jako něco

⁴⁷ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 76

⁴⁸ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 628

⁴⁹ OPOČENSKÁ, A. *Tělesné tresty ve výchově: Srovnávací studie chlapců a jejich rodičů*. Praha, 2009, s. 6-7 Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra sociologie,

⁵⁰ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 11

pozitivního pro vývoj jedince a v závěru vyvolávat uvolnění a usmíření. Sebevědomí dítěte musí být však zachováno.⁵¹

Trest se dá rozdělit na tři funkce:

- 1) náprava škody – nejedná se jen o nápravu hmotné škody, kterou dítě může splatit ze svého kapesného, ale i projevením lítosti dítěte. Musíme brát také na zřetel temperament dítěte, různé druhy postižení, vývojovou stránku i psychický stav dítěte. Dítě by mělo pochopit nesprávnost svého jednání a zažít pocit viny
- 2) zabránění nevhodného chování a jeho opakování – dítě by mělo pochopit, jak by se správně mělo chovat. Rodiče by dítěti měli ukázat, kde je hranice mezi špatným a správným chováním
- 3) zbavení se pocitu viny – u mladších dětí by pocit viny neměl být příliš dlouhý a dítěti by mělo být odpuštěno. S přibývajícím věkem se doba pocitu viny může prodloužit.⁵²

2.3 Historie trestu

Lidstvo provází tělesný trest již od jeho počátku. Tyto tresty nebyly vždy mírné, a často mohlo dojít i ke zranění dítěte. Postupem času se tresty vyvíjely a následně i zmírňovaly. V nedávných dobách se děti ještě běžně trestaly bitím rákoskou, klečením na hrachu v koutě aj. Významnou osobností, která se postavila proti fyzickým trestům, byl i J. A. Komenský, který respektoval dětskou přirozenost ve vývoji a chtěl dosáhnout vzdělání pro všechny bez ohledu, zda se jedná o dívku či chlapce. Kázeňský postih neměl být kladen za neznalost učené látky, ale měl sloužit jako náprava za špatné chování, tak aby dítě pochopilo, že je trestáno pro své dobro. Zcela souhlasím s názorem J. A. Komenského s použitím trestu. Podle mého názoru je zcela nesmyslné používat tělesný trest za neznalost učené látky, kdy neznalost může být podmíněna jak vnitřními tak i vnějšími vlivy. Trest by měl být použit jen při nesprávném chování a to jen slovní výtkou či okřiknutím dítěte. K fyzickému trestu bychom měli přistupovat jen ve výjimečných situacích, které ohrožují

⁵¹ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 58

⁵² MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 36

zdraví nebo i život dítěte. Také Jean Jacques Rousseau zastával názoru, aby bylo od tělesných trestů upuštěno a nastal rozvoj smyslů.⁵³

V období Rakouska – Uherska byly tresty na dětech denním pravidlem výchovy. Trestání v případě neúspěchu jak ve školním prostředí, tak v domácnosti bylo považováno jako samozřejmost. Ve školním prostředí byla k trestu používána rákoska. Děti v této době byly na tyto tresty zvyklé a raději dostávaly rány, než aby byl trest jiný a ony nevěděly, co je bude čekat. Bohužel chválu za dobře odvedenou práci bychom jen těžce hledali a zřejmě ani nenacházeli. Úspěch byl považován za samozřejmost a ne nic výjimečného jak pro jednotlivce, tak i celou společnost. Otec v tomto období byl brán jako hlava rodiny a ve výchově svých dětí nepoužíval objímání či pohlazení, spíše je trestal. Tělesné tresty provázely děti až do dospělosti a ani po svatbě nebyly odproštěny od poslouchání svých rodičů. V domácím prostředí často musely snášet fyzické násilí a to až do 1. pol. 19 století. Tělesné tresty byly u nás zrušeny až v roce 1867. Bohužel, v dnešní době, je výchova především ve stylu liberalismu a dítě má v rodinách především volnou výchovu. Mylně se domníváme, že tato výchova vede k samostatnosti. Především se z dětí mohou stát rozmazlené a nesamostatné osoby a jsou často v rodinách středem pozornosti. Dítě tak necítí autoritu svých rodičů, neuznává je a neváží si pak ani své osoby. Při vytváření osobnosti dítěte potažmo budoucí dospělé osoby hraje nezanedbatelnou roli rodičovská výchova a vliv společnosti. Velký vliv na dítě mají rodiče, kteří mu mohou objasnit správné chování ve společnosti. Nesmíme také zapomínat na intelektuální stránku v rodině. Znalosti rodičů v oblasti výchovy a psychologie či počet vychovávaných dětí v rodině. Pokud se však zamyslím nad stylem výchovy, každá doba měla vždy něco do sebe. Ve výchově v období Rakouska – Uherska bychom jen těžce hledali pochopení a pochvalu, ale naproti tomu zcela liberální výchova také není řešením v dnešní moderní době.⁵⁴

Ve 20. století nastává postupná změna ve výchově a trestech na dětech. Mnoho dětí stále chápe fyzický trest jako něco nespravedlivého a špatného. V důsledku svého zaujetí do aktivit si neuvědomuje, že již na něj několikrát bylo zavoláno nebo dán určitý příkaz. V této situaci dítě zapomíná na realitu, která je pro něj pouze něčím mlhavým a velmi vzdáleným. Děti se pak mohou začít trestu bránit vzdorovitým chováním, přestanou mluvit k osobě, která trest zadala, nebo se vztekají a zatvrdí se. Někdy při této reakci může být

⁵³ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 14

⁵⁴ ZIKMUNDOVÁ, Eliška. *Děti a tělesné tresty: Vychovávat lze i bez facek. Ona dnes* [online]. 2011 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z WWW: <http://ona.idnes.cz/deti-a-telesne-tresty-vychovavat-lze-i-bez-facek-ft1-/deti.aspx?c=A110426_122824_deti_job>

lepší např. nemluvit s dítětem, které je z této situace velmi překvapené a chce tento stav změnit. Trest by neměl především zasáhnout lidskou důstojnost. Nemusí se jednat jen o bití, ale i mravokárné přednášky, které neobsahují cit.⁵⁵

2.4 Trest a dopad na vývoj

Děti jsou trestány nejčastěji za zlobení, neposlušnost či další nevhodná chování. Každý rodič má jiný pohled na nevhodnost chování a samozřejmě i míru, od kdy je nutné použít nějaký vhodný trest. Udělením trestů se rodič snaží dosáhnout u svého dítěte následujících vlastností a schopností:

- rozvíjení psychických schopností dítěte jako celku, kdy nejdůležitější složkou je rozumová schopnost
- vytváření u dítěte dodržování základních návyků (hygienické dovednosti, pořádkumilnost atd.)
- schopnost dítěte přijímat autoritu a s ní spojené povinnosti (ve škole, v domácnostech a podobně)
- vytváření emocionální stránky dítěte (charakterové, emocionální, morální složka atd.)

Výchovné prostředky by měly být vedeny pomocí odměn a trestů, kdy pro jedince a jeho život jsou důležité jeho schopnosti a intelekt. Při trestech musíme být značně opatrní a brát na vědomí i psychický stav dítěte a různé druhy poruch. Těmito specifiky může být přílišná aktivita dítěte, neurotický vývoj, citové strádání, různé druhy postižení atd. Fyzický trest bychom měli použít jen ve výjimečných situacích. U agresivních dětí se fyzickými tresty zhoršuje jeho útočnost a výbušnost, kdy svoji agresivitu může začít používat vůči slabším jedincům, hračkám i zvířatům.⁵⁶

Děti s hyperaktivitou se projevují jako velmi hravé, podléhají dané náladě, objevuje se zde nevyrovnanost nebo labilita. Nejsou schopné si uvědomit následky své činnosti či nečinnosti. Ve školních lavicích tyto děti často nedává pozor, vyrušují a otáčejí se. Jde velmi dobře sledovat, že problematičtější jsou především chlapci než dívky. Pokud by dítěti byl dán trest nebo by byl neklid usměřňován násilím, výsledek by byl zcela opačný. Neklid by narůstal a následoval by vzdor. Dítě by mohlo využít lži tak, aby se trestu vyhnulo. Pro rodiče je důležité, aby stanovili dítěti každodenní program

⁵⁵ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 49

⁵⁶ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 51

a soužití v rodině. Hyperaktivní dítě potřebuje především pocit bezpečí, které se mu má dostávat doma a dodržování stanovených návyků. Každé dítě potřebuje trochu jiný přístup a výchovu.⁵⁷

Opakem hyperaktivních dětí jsou děti hypoaktivní, které se projevují velmi klidným a tichým chováním. Většinou se straní svému okolí a jsou málomluvné. Tyto děti bychom v mladším věku měli trestat jen zřídka a to pomocí menších výtek. Zvýšení hlasu by potom mohlo mít za následek ještě tišší chování nebo nemluvnost. Děti bychom měli především motivovat a co nejčastěji chválit, aby získali zdravé sebevědomí.

Děti opožděné ve vývoji žijí často v málo podmětném prostředí. Rodiče získávají dojem, že jejich potomku vše dlouho trvá a nezvládá činnosti podle jejich očekávání. Často hodnotí pozitivní výkon se slovy „no konečně“ a nikoliv s nadšením, jak je tomu u dětí se zdravým vývojem. Odměny jsou zde velmi nutné a důležité, jak při každém splnění úkolu tak i při každodenní činnosti.⁵⁸ Podle mého názoru se většina lidí za opožděné chování svých dětí stydí a přejí si, aby jejich dítě bylo na úrovni svých vrstevníků.

V každé rodině se nachází určitá autorita, dítě si jí často všímá a zkouší, jaká situace nastane u každé osoby při prohřešku. Dítě se tímto způsobem snaží získat přehled, jak jsou pro něj nastavené hranice a jak jsou dodržovány. Při ústupku z předem definovaných hranic dítě zjišťuje, v jakých situacích a náladách rodiče je mu dovolen určitý prohřešek. Každý rodič by při výchově měl zapojit i svoji emocionální složku. Měl by se vcítit do role dítěte, pochopit jeho reakce a pohled na svět, čeho chtělo svým chováním dosáhnout a proč zrovna takto reagovalo. Další neodmyslitelnou složkou je také inteligence a vzdělání rodičů, zda jsou rodiče vzděláni v humanitním či technickém směru. Je určitý předpoklad, že k dítěti bude mít blíže rodič se vzděláním v humanitním směru. Rovněž je důležité, jakým způsobem byl rodič vychováván, když byl malý. Tuto výchovu si minimálně částečně přenesl jako vzor do své rodiny ať již bude chtít či nikoliv.⁵⁹

2.5 Pravidla trestání

Ve většině případů se rodiče snažili pro potomka připravit na jeho příchod. Ovšem poté co rodiče začnou mít těžkosti ve výchově dětí, si začnou pokládat otázku, jak mají dítě vychovávat, zda mají být na něj zlí nebo hodní. Nabývají často přesvědčení, že snad

⁵⁷ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 21

⁵⁸ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 110

⁵⁹ BROŽKOVÁ, L. *Rodičovská autorita ve výchovné interakci*. Pardubice, 2011. s. 20-25, Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Fakulta Filozofická.

udělali všechno, co mohli, ale potomek je stále neposlouchá a vzdoruje. Občas se také může stát, že rodiče nevědomky trestají i za to, že je jiné než si přáli mít. Dítě si začne v rodině uvědomovat svoje postavení a začne pociťovat spíše negativní vztah mezi ním a rodiči. Důsledkem tohoto působení může být následné negativní chování dítěte ve společnosti a svých rodičů se může spíše obávat. Za jeho chování a pocity pak rodiče zodpovídají a částečně jsou za něj odpovědní.⁶⁰

Většinou se děti chovají správně, ale nastanou i situace, kdy mohou začít zlobit. Rodiče se špatnému chování dítěte snaží zabránit a občas použijí i fyzických trestů. Následkem tohoto výchovného kroku mohou rodiče začít litovat svého jednání. Mohou se domnívat, že tento trest byl unáhlený a chtěli by se své ratolesti omluvit. Mnoho rodičů si uvědomuje, že svým nevhodným chováním mohou přijít o svoji autoritu v případě, jestliže se omluví dítěti za unáhlený trest. V této situaci může hrozit nebezpečí převzetí špatného vzoru chování, které se může projevit u dítěte v budoucnu. Pro správný vývoj a výchovu dítěte je potřebná jak autorita rodičů, tak i jejich omluvy. Rodiče by měli mít na paměti, že o svoji autoritu vůči dítěti nepřicházejí a zároveň dítěti předávají správný vzor chování.

Pokud dítě trestáme, měli bychom být klidní. Jestliže byl trest stanoven v silných emocích, pak by mohl být neúměrný k prohřešku dítěte. V prudkém afektu rodiče vysloví rozsudek, kterého později mohou litovat a následně ho zmírnit nebo zcela odpustit. Výchovnost takového trestu je pro trestané dítě zcela nulová. Pokud trest byl již jednou stanoven, musí si rodiče na něm trvat a vyžadovat po dítěti jeho splnění. Jestliže by rodiče netrvali na jeho splnění, nedocílí požadovaného výchovného účelu. Podstatné při stanovování zákazu si je uvědomit jeho obsah, rozsah a základní pravidla. To jest zakazovat a přikazovat málo, ale hlavně dbát na plnění. Velmi důležité při stanovení trestu je, aby rodiče dítěti přesně řekli, za co se zlobí a co by již dělat nemělo. Dítě by mělo z jejich vysvětlení pochopit za co a proč je trestané.

Nikdy se nesmí dítěti zakazovat základní potřeby týkajících se především jeho seberealizace a jeho rozvoje. Vhodnou metodou pro trestání neposlušných dětí je metoda zvaná „Oddálení rodičovské lásky“, Tresty jsou zaměřeny na citové projevy, jako jsou smutek, lítost nebo i přerušování komunikace s dítětem. Tato výchovná metoda je jednoduchá, ale musí zde být existence pozitivních citových vazeb mezi dítětem

⁶⁰ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 128

a rodičem, které jsou pevné. Při této výchovné metodě by nemělo být použito výhrůžek rodiče dítěti, ale spíše by měl převládat pocit náklonnosti rodiče k dítěti a pocitu bezpečí.⁶¹

Při stanovování trestů by se mělo dodržovat několika základních pravidel:

„**Charakteristiky účelného trestání:** - trest by měl být přiměřený přestupku,

- trest musí doprovázet vysvětlení,
- trest by měl obsahovat akt odčinění,
- trest by měl následovat ihned, popřípadě s přiměřeně krátkou prodlevou.⁶²“

⁶¹ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 54-56

⁶² HAYES, N. *Aplikovaná psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 60

3 Fyzický trest

„*Tělesný trest je úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo.*“ s touto definicí se můžeme setkat v publikaci „*Stop tělesným trestům*“, kde je také definováno tělesné týrání. „*Tělesný trest je tělesným týráním, dochází-li k potrestání za pomoci předmětu, je-li bití směřováno na citlivé části těla (hlavu, břicho, oblast genitálií, plosky a dlaně), nebo také tehdy, zůstávají-li na těle stopy po ranách (modřiny, škrábane, pohmožděnině atd.).*“⁶³ Touto definicí lze definovat tělesný trest jako násilí neboli týrání, pokud je splněna nějaká složka z definice. S první identifikací syndromu bitého dítěte vystoupil americký lékař německého původu Henry Kempe.⁶⁴

Mnoho rodičů na své děti při nesprávném chování často křičí nebo je trestají plácnutím a to většinou z důvodu jejich unavenosti, zmatení nebo rozčarováním nad chováním dítěte. Tato výchova se v dnešní společnosti může stát kontraproduktivní. Rodiče si nemusí být zcela vědomi, zda okřiknutí nebo plácnutí dítěte působí na něj výchovně.⁶⁵

Mezi nejčastější formy trestu, které rodiče dávají svým dětem, patří domácí vězení, zákaz návštěvy společenských akcí, vykonávání určité práce atd. Zpravidla se jedná o práci, kterou dítě nemá rádo. Při tomto trestu dítě může začít pociťovat křivdu, lítost nebo nenávisť.⁶⁶ Dítě se díky tomuto výchovnému stylu může začít chovat tak, jak by si jeho rodiče přáli, avšak nikoliv podle toho, co společnost považuje za správné. Další důsledek této výchovy pravděpodobně bude snaha dítěte se vyhnout trestu.⁶⁷ Některé děti mohou ze strachu z bití utéci z domova, zdržovat se dlouhé hodiny mimo domov, či jinak se vyhýbat rodičům. Mnoho z takto vychovávaných dětí se také mohou domnívat, že v případě dlouhého pobytu venku se o ně rodiče budou bát a trest bude nižší nebo bude zcela odpuštěn. V mnoha případech se však dítě trestu nevyhne. Opakuje-li se u dítěte často fyzický trest, dítě si potom trestu začne přivykat a bude fyzický trest brát raději než je určitá práce.⁶⁸ Následkem této výchovy si dítě neosvojí základní principy správného chování a ve většině případů se bude chovat nesprávně.

⁶³ VANÍČKOVÁ, E. *Stop tělesným trestům*. 1. vyd. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2004, s. 3

⁶⁴ VANÍČKOVÁ, E. *Stop tělesným trestům*. 1. vyd. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2004, s. 3

⁶⁵ WYCKOFF, J., UNELL, B. *Výchova bez křiku a pohlavků*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 15-17

⁶⁶ BÁRTOVÁ-LAMPÍŘOVÁ, K. *Povzbuzení, pochvala, napomenutí a trest při výchově ve škole a v rodině*. Třebíč: [s.n.], 1962, s. 23-24

⁶⁷ WYCKOFF, J., UNELL, B. *Výchova bez křiku a pohlavků*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 15-17

⁶⁸ BÁRTOVÁ-LAMPÍŘOVÁ, K. *Povzbuzení, pochvala, napomenutí a trest při výchově ve škole a v rodině*. Třebíč: [s.n.], 1962, s. 34

Jestliže bychom dítě za fyzické násilí na ostatních lidech trestali opětovně fyzicky, jen velmi těžko mu budeme umět vysvětlit, že se dá situace řešit i jiným způsobem. Dítě by rodič měl naučit, že násilí vyvolává opět násilí. Nesmíme však také zapomínat na empatii u dítěte, která se u něj vyvíjí. Fyzické potrestání dítěte rodičem však empatii značně ničí. Této situace by se měli rodiče snažit vyhnout. Děti, na které rodiče často křičí nebo používají násilí, se začínají cítit bezmocně a je u nich vyvolán strach z trestající osoby. Dítě se díky této metodě naučí křičet, udeřit jinou osobu, přetvařovat se, bát se, stydět se a vybíjet si zlost na druhých.⁶⁹

V průběhu svého vývoje dítě přijímá fyzické tresty od rodičů jako něco přirozeného a nezbytného. S tímto trestem se děti setkávají nejčastěji v útlém věku svého života. Tělesný trest se pro dítě může stát i traumatem, který může mít za následek poškození zdraví nebo i života a to v případě nadměrného užití násilí nebo nerespektování věkové přiměřenosti každého dítěte.⁷⁰

Charakteristika tělesného trestu

- dítěti porušuje jeho tělesnou integritu
- pouze u dítěte v období batolecího věku jsou odměny a tresty chápány pomocí tělesného pocitu a jeho vnímání – jsou vhodné pro tento věk
- trest ve vyšším věku dítěte postrádá základní princip spravedlnosti nebo i srozumitelnosti a jeho chápání
- princip výchovy pomocí trestu je provázen častým a neustálým stresem dítěte, který je nevhodný a může přispět k psychickým poruchám
- může u dítěte zvýšit jeho agresivní chování nebo naopak k jeho sebepoškozování
- tělesné tresty, které jsou časté a kruté vůči dítěti, mohou vyvolávat pocit křivdy, strachu a jeho následný útěk z domova
- další negativní příčinou výše uvedeného trestu je vyvolání pocitu bezmocnosti a podřízenosti u dítěte⁷¹

3.1 Historie

Při ohlédnutí již do doby starého Řecka, Říma a jiných středověkých evropských zemí zjišťujeme, že zde existovaly tresty v širokém měřítku z důvodu udržení a zajištění

⁶⁹ WYCKOFF, J., UNELL, B. *Výchova bez křiku a pohlavků*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 15-17

⁷⁰ VANIČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí definice, popis následky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004, s. 107-108

⁷¹ VANIČKOVÁ, E. *Stop tělesným trestům*. 1. vyd. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2004, s. 4

disciplíny. Při tělesných trestech bylo používáno bičování či bití holí. V dnešní době se nám může zdát toto trestání až nepřiměřené, avšak v tomto období se jednalo pouze o univerzální tresty. Zvláštními tresty se vyznačovala především Sparta, která měla zocelovat své vojáky. Tresty byly podporovány z řady církve, kdy postupem doby zdomácněly a začaly se používat jak v domácnostech, tak i ve školách. S postupným vývojem lidské společnosti se lidé proti krutým fyzickým trestům začali bouřit a vše vyvrcholilo v jedenáctém století nepokoji. Dítě mělo ve společnosti stále špatné postavení, které bylo odvozováno z absence kvalitních zákonů, ve kterých by dítě mělo své zastání.⁷²

Určitého zastání se dětem dostalo až za J. A. Komenského, který tvrdil, že trestání dětí rodičem nesmí být v zuřivosti, ale vždy musí být přítomna pozitivně zabarvená emocionální složka. Rodiče i učitelé by neměli dávat dítěti trest, protože udělalo něco špatného, ale proto, aby se již příště nezachovalo opět špatně. Již ve věku batolete by měla převládat pochvala dítěte za každou maličkost, kterou dítě, podle hodnocení rodičů, udělá správně. Například samo od sebe si myje ruce, uklízí si hračky aj. Především rodiče by měli dbát na dodržování pravidel a důslednosti při zavádění hranic ve výchově. Ačkoliv v jiné době a jiný autor Jan-Uwe Rogge má trochu odlišný názor na výchovu a trestání dětí. Ve své knize „Děti potřebují hranice“ popisuje, jak dosáhnout u dítěte jeho větší samostatnosti a zároveň dítě vychovávat. Se zajímavou myšlenkou se u tohoto autora setkáváme u problematiky režimu spánku. Dítě, které odmítá jít spát ve stanovenou dobu, by mělo vědět, že druhý den bude muset vstát i přesto, že ponocovalo. Rodič by tohoto potomka neměl fyzicky trestat. Pokud si dítě tuto problematiku uvědomuje a je si vědomo následku, pak se stává samostatnějším.

Trestání u malých dětí v předškolním věku by mělo být hned na místě, kde situace vzniká, byť by to mělo být i na veřejnosti. U dětí ve školním věku může být situace řešena až doma, jelikož si dítě již v tomto období dokáže své nevhodné chování zapamatovat. Dítě by z dospělé osoby nemělo mít strach v případě jakéhokoliv vhodného druhu trestání. Dítě by si mělo uvědomit, že za špatné chování následuje trest, avšak trestající osoba má dítě stále ráda. Důrazné zvýšení hlasu, popřípadě prudká spontánní reakce, by se mělo používat pouze ojediněle a to v případech ohrožení života, kdy by dítě mělo zpozornět a uvědomí si, že se děje něco špatného a mělo by se zachovat jiným způsobem.

⁷² LOVASOVÁ, L., SCHMIDOVÁ, K. *Tělesné tresty*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 5-6

Pokud se dítěti povede nějaká činnost nebo se správně chová podle uvážení rodičů, je velmi efektivní hned pochválit například slovy „jsi šikulka“, „je dobře, že jsi to takto udělala“. V případech, kdy se dítěti něco nepodaří, je dobré být mu na blízku a podpořit ho například slovy „to nevádí, že se ti to nepodařilo“ nebo „příště se ti to určitě podaří“. Rodiče by měli dát dítěti najevo, jak je daná situace pro rodiče či společnost důležitá či nikoliv.⁷³

3.2 Charakteristiky fyzického trestu

Nejčastějším místem k potrestání jsou především hýždě a to z docela logických důvodů. Jsou velmi dobře přístupná a tvoří je především svalová hmota. Na tomto místě se nenachází žádné důležité orgány, které by mohly být zasaženy a rány jsou zde bolestivé. Dalším místem k trestání jsou ramena a záda, nevýhodou zde může být poškození páteře, které může být nevratné a zasažení ledvin. Méně častější jsou údery do břicha, kde riziko poškození je značně vysoké až nebezpečné. Může zde nastat vnitřní krvácení či poničení vnitřních orgánů. Občas se používají údery do hlavy. Při pouhém pohlavku může vzniknout ztráta sluchu, která se nemusí projevit ihned, ale až po delší době. Za nejnižší míru fyzického trestu můžeme považovat štípnutí do tváří.⁷⁴

Jak poznáme fyzicky trestané dítě?

Hlavní znaky tělesného trestu jsou specifické a nespecifické.

Specifické: identifikace na těle dítěte, většinou se může jednat i o týrání dítěte

- velký počet modřin, které mají různou velikost, tvar i stáří
- lysinky na hlavě, po vytržení vlasů
- škrábance
- natržené ušní boltce
- poraněná ústní dutina
- vyražený zub
- popáleniny
- zlomeniny

⁷³ ZARZYCKÁ, Karolína. Psychologové radí: Děti je možno trestat, ale s láskou. *Novinky.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/deti/189955-psychologove-radi-deti-je-mozno-trestat-ale-s-laskou.html>>

⁷⁴ LOVASOVÁ, L., SCHMIDOVÁ, K. *Tělesné tresty*. 1.vyd. Praha:Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 8-11

Nespecifikované: velké změny v oblasti chování

- agresivní chování, šikana
- zhoršení prospěchu ve škole
- nesoustředěnost
- snížení počtu kamarádů
- větší úzkostlivost
- vyhýbavé chování
- útek z domova, záškoláctví

Jak tělesný trest může ovlivnit osobnost dítěte?

- učí především násilí,
- ničí pocit bezpečí, lásky,
- příčina zvýšení úzkostlivosti z opakovaného násilí,
- snížení pocitu a citlivosti,
- učí k nepochopení vlastních pocitů,
- vyvolává pocit zloby, hněvu a vzteku, touha mstít se.⁷⁵

Tělesné tresty

- učí použít násilí
- nedává pocit bezpečí, pocit lásky a přijetí (základní potřeba dítěte při jeho vývoji)
- vytváření pocitů zloby, hněvu, vzteku
- soucit s ostatními se snižuje (narcistický vývoj, nedokáže pochopit city ostatních lidí v různých situacích)
- zvýšený pocit úzkostí a prohloubení dalších útoků (dítě není tolik radostné, zažívá chmurné období, strach, stres aj.)
- trestem se projevuje láska, nebude znát jiný projev lásky a je možné, že tento styl si převezme a začne užívat i v dospělosti, nebude umět navázat vztahy
- nedokáže pochopit a prožít city
- dostává pocit, že si nezasluhuje respekt⁷⁶

⁷⁵ VANÍČKOVÁ, E. *Stop tělesným trestům*. 1. vyd. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2004, s. 8

⁷⁶ VANÍČKOVÁ, E. *Stop tělesným trestům*. 1. vyd. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2004, s. 8

3.3 Tělesný trest a jeho dopad na rodiče a děti

Většina rodičů, kteří používají tělesný trest na dětech, si vybijí mnohdy svoji zlost z důvodu neschopnosti řešit vlastní problémy, konfliktní situace nebo jiné těžkosti ve svém životě. Tyto trestající osoby po potrestání svých dětí cítí převážně výčitky svědomí, obviňují sebe nebo svého partnera za své selhání ve stresové situaci, kterou nezvládli podle svých představ. Jejich negativní pocity se mohou projevit na celkové atmosféře rodiny a vzájemné komunikaci všech členů.

Mnoho rodičů si neuvědomuje, že při trestání dítěte je pozoruje i druhý rodič, který ho vidí úplně z jiného pohledu než on sám a hodnotí svého partnera, ale i právě probíhající situaci. Trestající osoba může druhému rodiči sdělovat svým chováním skrytou žádost o pomoc ve výchově, se kterou si již neví rady a sahá po nevhodném iracionálním řešení.

Rodiče trestají své děti především na základě svých zkušeností ze svého dětství, kde mohli za stejné chování být trestáni mnohem intenzivněji. Tito rodiče si potom neuvědomují, že by mohli jednat i jiným způsobem, který by mohl být efektivnější a jednodušší. Bohužel takto jednající rodiče si nemůžou nebo nechtějí ani připustit, že by jejich chování bylo nevhodné a zároveň by neodsuzovali své rodiče za fyzické tresty, kterých se na nich dopouštěli.

Mnoho rodičů si neuvědomuje velké riziko při použití fyzického násilí na dětech. Jen malá část lidí si toto riziko uvědomí, ale v případě stresové situace nezvládá své chování a dítě uhodí. Dítě tuto situaci velmi dobře vnímá a je si vědomo síly, kterou jeho rodič vůči němu použil. U dítěte potom tento akt může vyvolat až pohrdání rodičem.

Rodiče, kteří své dítě trestají především fyzicky, mohou cítit ve svém nitru pochyby za své chování při výchově a ty pak následně mohou přerůst ve stud a pocity obvinění za jejich chování. Dále pak může dojít až ke chronickému stresu, který se často projevuje jako vztek, podrážděnost. Rodič, který své dítě netrestá a je pouze přihlížející osobou může vyvolávat konflikt v rodině. Pokud rodič do výchovy dítěte nezasahuje, často prožívá pocity viny za svého partnera, kterého si vybral on sám. Tento rodič často bude svým dětem vysvětlovat, aby byli hodné na svého rodiče a vyhnuli se tak fyzickému trestu. Bohužel své děti nikdy nebude bránit před trestem. U těchto dětí pravděpodobně vznikne přenos násilí do jejich rodin.⁷⁷

Stresovou situaci neprožívají pouze rodiče, ale především jejich děti při hrozbě opakování tělesného trestu, ať již za špatné známky nebo nevhodné chování. Tato stresová situace

⁷⁷ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí definice, popis následky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004, s. 93-96

může mít za následek vznik nebo následné rozvoj tělesného i duševního onemocnění. „*Stresová nemoc je označení pro skupinu nemocí, v jejichž vývoji se stres významně uplatnil. U dětí jde především o alergická onemocnění, zvýšenou úrazovost, kožní problémy, hypertenzi, vředovou chorobu a další.*“⁷⁸

Vztek a agresivní chování

Vztek vyvolává agresivní jednání jedince i celé společnosti. Nejedná se o nějakou uměle vytvořenou reakci na situaci, kterou člověk prožívá, ale o přirozenou reakci. Projev vzteku je jak na straně psychické, ale i fyziologické reakci, a to např. zrychlený dech, napnutí svalů. Abychom mohli vztek ovládnout, musíme jej nejprve prožít, následně si ho uvědomit, zpracovat a v neposledním stádiu se zklidnit. Při zlosti u svého dítěte můžeme řeši pomocí aktivit nebo odvedením jeho pozornosti na jinou činnost. První pomoc v případě zlosti má zabránit dítěti v rozšíření jeho vzteku. Agresivita nemusí být jen projevem vzteku, může se jednat také o volání o pomoc, o kterou si děti neumějí samy říci. U dětí, které se chovají agresivně, se projevuje méněcenností, necítí se milovány nebo cítí úzkost. Příčiny se mohou značně lišit u každého jedince.

Jednou z příčin může být situace, kdy dítěti není dopřána zábava nebo zájmové činnosti z důvodu vytíženosti rodičů. Toto dítě proti svým rodičům většinou neprotestuje, ale narůstá v něm agrese, kterou začíná projevovat třeba trháním plyšáků nebo ubližováním menším a slabším. V této situaci je chyba na straně rodičů. Dítě si chce hrát, ale je mu v tom zabraňováno a čeká na změnu. V dalším případě může být chybou přespřílišná ctižádost a ambice rodičů na svého potomka, který však nemá takové nadání, které by si jeho rodiče přáli. Otec i matka dítě netrestají, ale dávají mu různé slovní i neslovní signály, které potomek zachytí. Toto dítě se snaží dosahovat svého úspěchu na jiném místě nebo při jiné situaci, např. časté rvačky ve škole, následná šikana lepšího, avšak slabšího a menšího spolužáka než je on sám.⁷⁹

Agresivní chování opět vede k agresivnímu chování a činům. Toto chování se může projevit jako časté rvačky s kamarády ve školním prostředí kdy při oznámení této situace reaguje rodič rezolutním rozhodnutím, že dítě dostane doma výprask. Potom se tato situace nachází v začarovaném kruhu, který si nemusí rodič zcela uvědomit.⁸⁰ Pokud by rodiče agresivní dítě trestali bitím, budou tak dítěti dávat příklad, jak se má v podobných situacích

⁷⁸ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí definice, popis následky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004, s. 90

⁷⁹ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 91

⁸⁰ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 56 - 57

opětovně zachovat, to jest agresivně. V případě útlumu tohoto chování by se rodiče neměli vracet k projevu agresivity u dítěte. Dítě se pravděpodobně nezačne chovat správně, jak je od rodičů vyžadováno, ale naopak při připomenutí nevhodného chování by se mohlo u dítěte agresivní chování začít opět projevovat.⁸¹

Na agresivní chování působí také nemalou mírou kognitivní vlivy. Tyto vlivy mohou u jedince s agresivním chováním snížit emoční citění s druhými lidmi. Tento jedinec může svoje chování často ospravedlňovat a tím může zapříčinit stále stupňující agresivitu jedince.⁸²

Agresi lze rozlišovat na agresi konstruktivní, která je bezkonfliktní a agresi destruktivní, která vychází z agrese konfliktní. „Konstruktivní agrese stojí ve službách seberozvoje a je výrazem zájmu na prostředí.“⁸³ Malé děti chtějí často uchopit matku, dotýkat se věcí a sblížovat se svým okolím. Rodiče na své dítě a jeho aktivity reagují jako na něco rušivého a použijí agresi. Tímto způsobem brzdí rozvoj svého dítěte a svým postojem zapříčiňují rozvoj destruktivní agrese. V rodinách, kde je použita agrese rodiče vůči dítěti na prosazení dospělého jedince a jeho zájmu, dochází k situaci, kdy dítě začne projevovat svoje agresivní chování vůči útočníkovi a bude se chovat vůči svému prostředí destruktivně. Pokud by byla destrukce u dítěte zaměřena dovnitř, pak se hovoří o masochistu. Toto destruktivní chování může vést až k sebevražedným pokusům nebo sebevraždě dítěte.⁸⁴

První pomoc při narůstající agresivitě dítěte je zbavit jedince pocitů méněcennosti a posílit jeho sebevědomí. Sám tento jedinec si musí začít vážit své osobnosti a cítit se milován, navštěvovat zájmové činnosti a vytvářet mezilidské vztahy. Agresivní styl chování se projevuje často u dětí, které vyrůstají v ústavech nebo citově strádající rodině. Rozvoj citové složky zůstává nerozvíjen, v kolektivu si neumějí vytvářet přátelství a školní prospěch je horší než u ostatních dětí.⁸⁵

Dalším typem agresivního chování je to, které je těžko usměrnitelné. Začíná většinou nenápadně, kdy se potomek snaží docílit svého cíle. Pokud mu nejde dosáhnout

⁸¹ WYCKOFF, J., UNELL, B. *Výchova bez křiku a pohlavků*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 15-17

⁸² FÜRST, M., *Psychologie včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. 1.vyd. Olomouc: Votobia, 1997, s. 130

⁸³ FRIELINGS DORF, K. *Agrese vytváří vztahy: jak se z destruktivních sil mohou stát síly prospěšné životu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 18

⁸⁴ FÜRST, M., *Psychologie včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. 1.vyd. Olomouc: Votobia, 1997, s. 133-134

⁸⁵ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 91

stanoveného cíle, následuje prosba a pláč, do doby než někdo podlehně. Toto dítě má pak u mírnějších učitelů problémy s kázní, kdy v jeho hodinách často vyrušuje nebo zlobí učitele i děti. V případě trestu umí být hercem, tak aby se mu vyhnulo nebo jej zmírnilo.⁸⁶

3.4 Právo

V roce 1945 byla Liga národů nahrazena Organizací spojených národů. Dne 20. listopadu 1989 byla přijata Úmluva o právech dítěte valným shromážděním OSN v New Yorku. Do tehdy československého právního řádu vstoupila v platnost dne 6. února 1991 po schválení Federálním shromážděním ČSFR.⁸⁷

Hlavní smyslem Deklarace práv dítěte je ochrana dětí již před jejich narozením, ale i po dobu jejich dospívání, tak aby bylo zajištěno jejich blaho jak v rodině, tak i v náhradních rodinách či institucích, které zabezpečují jejich výchovu. Jedná se o zabezpečení dítěte jak v nitrostátních právních normách, tak i v mezinárodních. Při této ochraně se však musí brát ohled na kulturní hodnoty či tradice, ve kterých dítě vyrůstá, tak aby byl zajištěn jeho rozvoj v harmonickém prostředí. Každé z těchto dětí má právo na ochranu bez ohledu na pohlaví, barvy kůže, náboženství, národnost a sociálního původu, jazyka, politického smýšlení či jiné odlišnosti. Do zvláštní ochrany spadají děti, které se nacházejí na území dotčené válečnými konflikty, popřípadě dalších obtížných podmínkách.⁸⁸

Dohodly se na čtyřech základních principech:

- právo na život a přežití - být živý a uspokojit základní potřeby dětí (bydlení, výživa)
- právo na rozvoj - rozvoj dítěte včetně práv na vzdělávání se, volný čas, svobodu myšlení a vyznání, přístup k informacím
- právo na ochranu - ochrana dítěte před násilím, různými druhy zneužití či zanedbání, ochrana poškození v trestním právu
- právo na účast - dítě má možnost vyjádřit svůj názor na záležitosti, které se ho budou týkat⁸⁹

⁸⁶ MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 98

⁸⁷ OSN. Úmluva o právech dítěte. [online]. In: New York, 1989.[cit. 2012-11-21] Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>

⁸⁸ OSN. Úmluva o právech dítěte. [online]. In: New York, 1989.[cit. 2012-11-21] Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>

⁸⁹ OSN. Úmluva o právech dítěte. [online]. In: New York, 1989.[cit. 2012-11-21] Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>

V ustanovení Deklarace práv dítěte je dána ochrana a práva dítěte, která má zásady rovnosti a nezczizitelnosti práva člověka, jeho svobodu, jeho právo na důstojnost a spravedlnost. Při jakémkoliv jednání, které se týká dítěte a jeho zájmu, by se neměly nadřazovat zájmu jeho rodičů a již vůbec státu. Dítě musí být připraveno žít vlastním životem a mělo by být vychovááno, na základě ideálního duchu, které bylo prohlášeno Chartou Spojených národů a to v duchu, vycházející z důstojnosti, svobody, rovnosti, solidarity a míru.⁹⁰

Pod pojem dítě se v České republice rozumí osoba, která je mladší než 18 let, pokud není dosaženo zletilosti dříve podle právního řádu. Mezi hlavní hledisko patří především zájem o dítěte a to, jak v souvislosti se zařízeními sociální péče, soudy nebo také správními a zákonodárnými institucemi.

V Úmluvě o právech dítěte se smluvní státy zavazují dodržovat zásadu, aby rodiče měli odpovědnost jak za výchovu také i vývoj dítěte. V této specifikaci se bere rodič jak mužského, tak i ženského pohlaví. Tito rodiče a v některých případech i odpovědní zákonní zástupci mají především odpovědnost za prvotní výchovu i vývoj člověka. Hlavním smyslem tohoto ustanovení je péče a současně zájem o dítě. Smluvní státy se na základě úmluvy snaží rodičům a zákonným zástupcům pomoci při výchově dětí a zabezpečit využívání a rozvoj služeb nebo zařízení, které pečují o děti.⁹¹

Jednotlivé zásady a články Úmluvy jsou pak základem nově připravované tuzemské právní úpravy. Podle ní rodiče budou moci použít fyzický trest jen u dětí od věku 5let, menší děti by neměly být trestány.⁹² Naplácání dítěti na zadek bude dovolené, avšak použití řemene či vařečky už nikoliv. Ve výjimečných případech plácnutí bude možné a to však jen v případě, kdy bude ohrožovat své zdraví nebo dokonce i život, např. dotýkání se rozpalené plotny, které je velmi nebezpečné.

V mnoha zemích v Evropě jsou zakázány tělesné tresty jak ve školním prostředí, tak i v domácnosti. Bohužel v České republice stále není stanoven zákon nebo nařízení, které by zabraňovalo fyzickému trestu na dětech. Ve škole jsou tělesné tresty zakázány,

⁹⁰ OSN. Úmluva o právech dítěte. [online]. In: New York, 1989.[cit. 2012-11-21] Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>

⁹¹ OSN. Úmluva o právech dítěte. [online]. In: New York, 1989.[cit. 2012-11-21] Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>

⁹² Monika Šimůnková: Zákon o zákazu fyzických trestů nepřipravuji. ŠIMŮNKOVÁ, Monika. *Vláda České republiky* [online]. 5. 3. 2012 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/monika-simunkova-zakon-o-zakazu-fyzickych-trestu-nepripravuji-93517/>>

v soukromí však tyto tresty jsou stále užívány a v nejbližší době zřejmě nevznikne žádné nové opatření.⁹³

„Debatu nad fyzickými tresty u nás naposledy výrazněji rozvířila někdejší ministryně Džamila Stehlíková, když přišla s návrhem zákona, který by po vzoru ostatních zemí EU konečně i v České republice fyzické trestání dětí v rodině zakázal. Čeští rodiče však jasně dali najevo, že si i nadále hodlají rozhodovat sami, a poslanci tuto situaci svým hlasováním potvrdili.“⁹⁴

Zákon o sociálně právní ochraně dětí

Sociálně právní ochrana se nezajímá pouze o děti nezletilé, které mají trvalé bydliště na území České republiky, ale i o nezletilé děti, které se ocitnou na našem území bez ohledu na jejich občanství.⁹⁵

Ochrana v zákoně o sociálně právní ochraně dětí má zaměření na děti:

„ 1) jejichž rodiče: - zemřeli

- neplní povinnost plynoucí z rodičovské zodpovědnosti
- nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti

2) které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tyto osoba neplní povinnosti plynoucí ze sěření dítěte do její výchovy

3) které vedou zahálčivý nebo nemravný život

4) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte

5) které jsou na základě žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců

6) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědným za výchovu dítěte popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami.⁹⁶“

⁹³ LABUSOVÁ, Eva. *Fyzické tresty: Obejdeme se bez nich?. Stránky pro živou rodinu* [online]. 2011 [cit. 2012-10-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.evalabusova.cz/clanky/tresty.php>>

⁹⁴ LABUSOVÁ, Eva. *Fyzické tresty: Obejdeme se bez nich?. Stránky pro živou rodinu* [online]. 2011 [cit. 2012-10-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.evalabusova.cz/clanky/tresty.php>>

⁹⁵ MUSELÍKOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z., VODIČKOVÁ, M., *Právo v sociální oblasti*. Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 151

⁹⁶ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Pro výkon sociálně právní ochrany a zákon o sociálně právní ochraně jsou stanoveny tyto orgány:

- „- *krajské úřady*
- *obecní úřady*
- *obecní úřady s rozšířenou působností*
- *ministerstvo práce a sociálních věcí*
- *Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí.*⁹⁷

Mezi základní zásady sociálně právní ochrany patří

- zabezpečit blaho dítěti i zájem dítěte
- každá osoba má právo upozornit na chování rodiče k dítěti, které se zdá být závadné pro výchovu dítěte
- na zneužívání práv rodičů vůči dítěti a porušování jejich povinností má každá právo upozornit orgán sociálně právní ochrany dětí
- dítě může požádat o pomoc bez vědomí rodiče nebo odpovědných osob za jeho výchovu. Žádat o pomoc může jak orgány sociálně právní ochrany dítěte, školu, zdravotnické zařízení, Linky bezpečí, Linky důvěry, Růžová linka atd.
- nejen děti, ale i rodiče mají právo požádat o pomoc ve výchově dítěte orgán sociálně právní ochrany a jiné instituce. Tyto orgány mají povinnost těmto rodičům pomoci.⁹⁸

Obecní úřady s rozšířenou působností a jejich úkoly

Tyto instituce má za úkol pomoci rodičům s problémy týkajícími se výchovy nebo i péče dítě. Rodičům by měli poskytovat poradenství, přednášky, kurzy zaměřené na výchovu a péči o dítě a to i dětem se zdravotním postižením. Dále mohou rodičům uložit povinnost využít činnost pomocí odborného poradenského zařízení a to v případě jestliže dítěti nezajistí tuto pomoc, ačkoliv je pro toto dítě nutná nebo v případě jestliže rodiče nejsou schopni řešit problémy týkající se výchovy dítěte a to v případě sporů úpravy výchovy nebo styku s dítětem.⁹⁹

⁹⁷ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁸ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁹ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Metody, cíl výzkumu a stanovení hypotéz

Ke sběru dat při různých výzkumech se často používají metody: pozorování, rozhovoru, dotazníku, experimentu a analýzy produktů činností, které se řadí do sociální psychologie. Tyto metody dále můžeme dělit podle další specifikace, jakými jsou například výzkum kvalitativní a kvantitativní. Pro svoji práci jsem si vybrala metodu kvantitativního výzkumu a to formou dotazníku. Hlavní podstatou této metody je ověřování stanovených hypotéz, které musejí být stanoveny na začátku výzkumu.¹⁰⁰

Dotazníkem se získávají informace pomocí předem daných otázek, které jsou dány respondentům v písemné formě. Výhodou dotazníku je získání velkého množství odpovědí v menším časovém úseku, jednoduchost při zpracování a vyhodnocení, nevýhodou zde je složitost při získávání respondentů, možnost vypnit i nepravdivé informace o postojích. V dotazníku byly uvedeny otázky, které zjišťují tvrdá data (např. pohlaví, věk, vzdělání) a měkká data (např. názory či postoje).¹⁰¹ Dotazník byl tvořen otázkami základními a otázkami směřujícími k postojům společnosti na fyzický trest na dětech. Před rozdělením dotazníků respondentům byl proveden předvýzkum u 10 osob, který jim byl odevzdán v tištěné podobě. Hlavním důvodem této přípravné fáze bylo zjištění, zda jsou otázky formulovány správně a bylo vhodně sestaveno pořadí otázek, tak aby byla zaručena jejich vzájemná návaznost. Dalším kritériem byla srozumitelnost zadaným otázkám. Podle těchto dotazovaných osob bylo zjištěno, že zadaným otázkám rozumějí a je správně sestaveno pořadí kladených otázek. Dotazník, který prošel předvýzkumem, byl rozeslán emailem a rozdělán také v tištěné podobě, uvedla jsem také respondentům informaci, kam mohou dotazník zaslat nebo odevzdat. V první řadě byli respondenti upozorněni, že se jedná o anonymní dotazník.

Cíl výzkumu:

Zjistit, jaký trest používají respondenti v případě neposlušnosti dítěte.

Zjistit, v jakých případech dotazované osoby často používají fyzický trest.

Zjistit, v jakých případech dávají respondenti nejčastěji dítěti odměnu.

Zjistit, zda se respondenti domnívají, že zákony v ČR dostatečně ochraňují dítě.

¹⁰⁰ VÍZDAL, F. *Sociální psychologie I*, Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 14-16

¹⁰¹ VÍZDAL, F. *Sociální psychologie I*, Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 27-30

Hypotézy:**Hypotéza č. 1**

Většina respondentů bude zastávat názor, že fyzický trest je lepší než psychické potrestání dítěte.

Hypotéza č. 2

Ženy se snaží dítě více pozitivně motivovat než muži

Hypotéza č. 3

Většina respondentů se domnívá, že zákony v ČR chrání dítě dostatečně.

4.2. Výběr respondentů

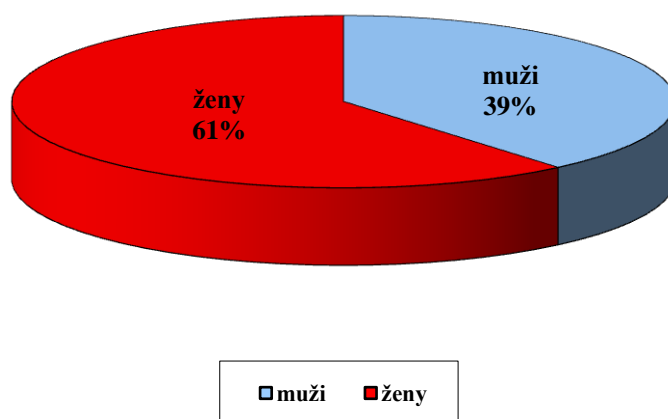
Respondenti byli osloveni během počátku roku 2013. Dotazované osoby byly vybírány z dospělé populace. Celkem bylo rozdáno přibližně 200 dotazníků a vrátilo se pouze 132. Převážná část tvořila dotazníky v tištěné podobě, pouze 22 dotazníků bylo navraceno v elektronické podobě. Pro následné zpracování a vyhodnocení bylo použito celkem 103 navracených dotazníků. Několik desítek dotazníků nebylo adekvátně vyplněno. Počet nevhodně vyplněných dotazníků byl zřejmě ovlivněn nesprávným pochopením otázek, nebo nebyli respondenti ochotni odpovídat na otázky směřující k fyzickému trestu na dětech. Dotazník je v příloze číslo 1.

4.3. Vlastní výzkum

základní údaje:

pohlaví:

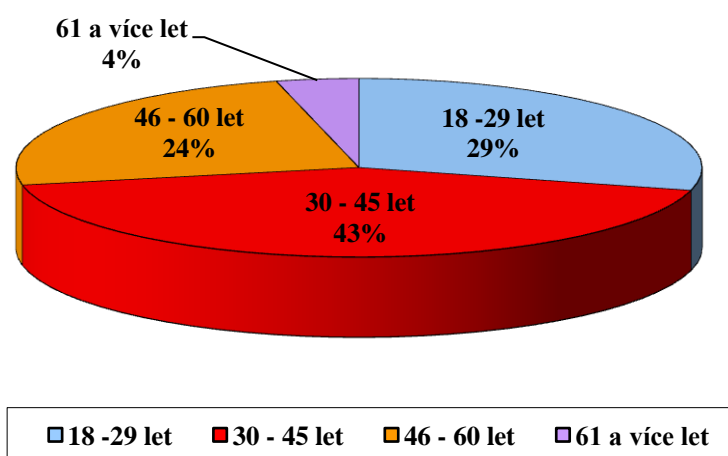
graf č. 1

Z odpovědí vyplynulo, že více respondentů bylo ženského pohlaví v celkovém zastoupení 61% a 39% mužů.

Váš věk:

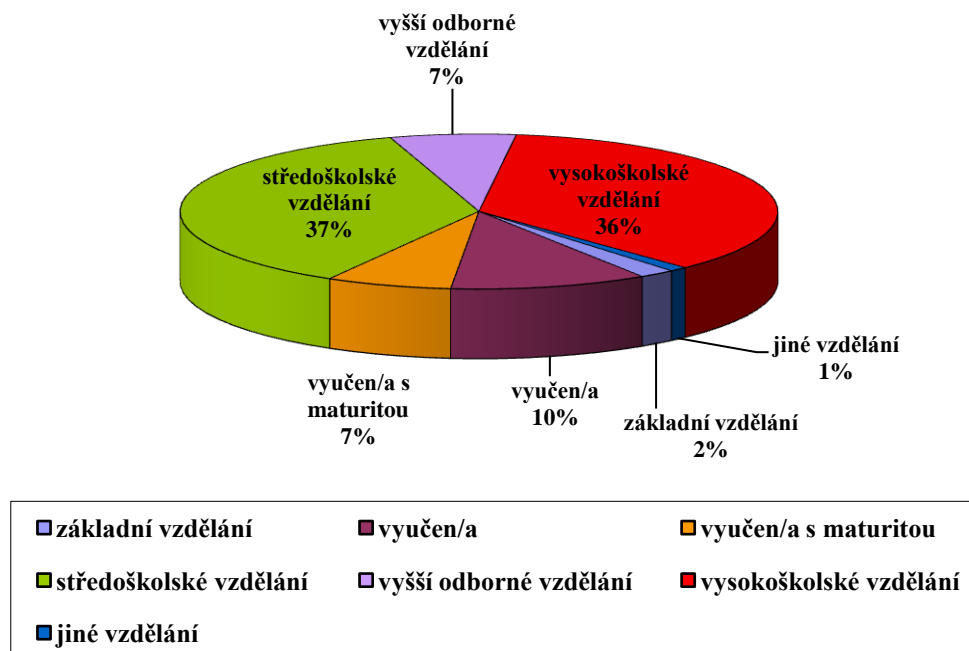
graf č. 2

Nejvíce respondentů, kteří odpovídali na dotazník, tj. 43% spadají do věkové skupiny 30 - 45 let. Druhou nejvíce zastoupenou věkovou skupinu se řadí osoby s věkovou hranicí 18 - 29 let, které mají zastoupení s 29 procenty. Respondentů ve věku 46 – 60 let bylo pouze 24% a nejnižší zastoupení bylo ve věkové kategorii 61 a více let se zastoupením 4%. Tato skupina se převážně bála odpovídat zřejmě z důvodu, že by odpovědi mohli být nějakým způsobem zneužity i přes ujištění o anonymnosti jejich odpovědí.

Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

graf č. 3

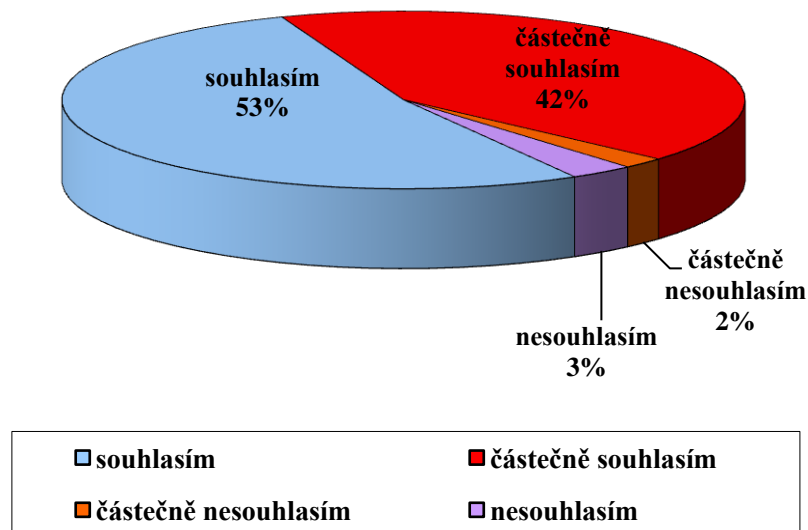

Z výsledků dotazníkového šetření bylo zjištěno, že nejvíce respondentů má středoškolské vzdělání a vysokoškolské vzdělání. Obě tyto skupiny měly stejné zastoupení a to 36%. Osoby vyučené zaujímaly třetí nejpočetnější skupinu s 11%. Překvapující bylo zastoupení osob s vyšším odborným vzděláním a vyučení s maturitou, které bylo jen přibližně 7%. Nejmenší vzorek odpovědí byl získán od respondentů se základním vzděláním se 2%. Respondenti s jiným typem vzděláním měli zastoupení jen 1%.

Otázka č. 1

Myslíte si, že dítě by mělo být za své špatné chování trestáno?

graf č. 4

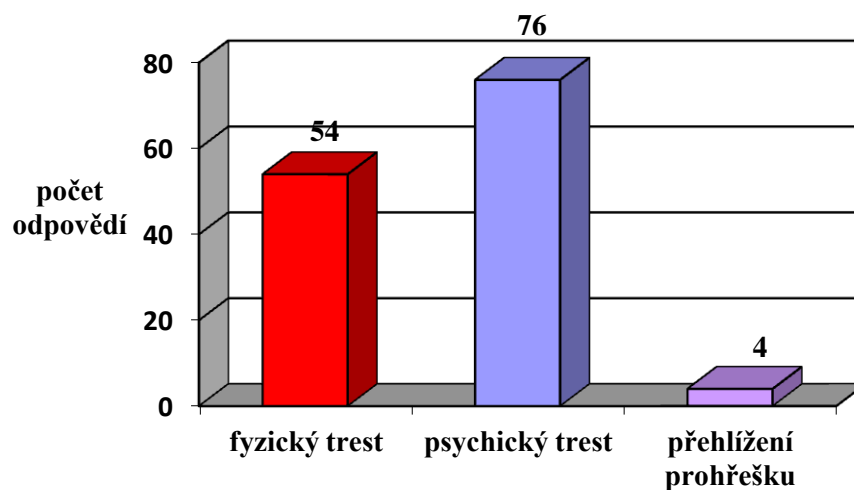

Na základě odpovědí respondentů bylo zjištěno, že většina, tj. 95% je pro potrestání dítěte v případě jeho špatného chování. 53% dotazovaných souhlasí s trestáním dítěte, 42% souhlasí pouze částečně. S trestáním dětí za špatné chování 2% nesouhlasí jen částečně a 3% nesouhlasí.

Otázka č. 2

Jakým nápravným prostředek byste použil/a pro trestání dítěte? (u této otázky lze vybrat více možností)

graf č. 5

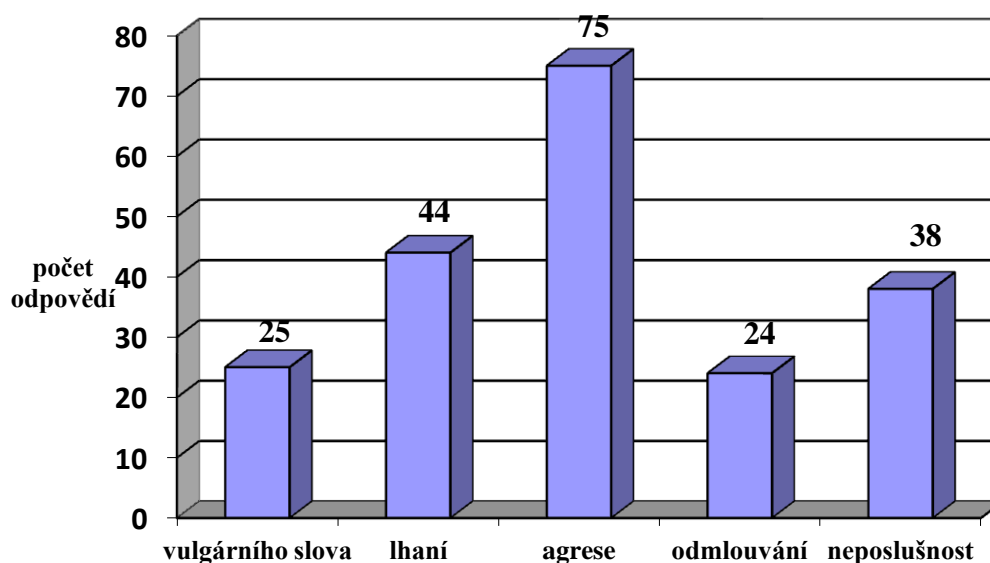

U otázky č. 2 mohli respondenti vybrat více možností z nabízených odpovědí. Respondenti zvolili jako nejčastější nápravný prostředek psychický trest v 76 případech. Fyzický trest by použili pouze v 54 případech. Jen 4 respondenti by prohřešek přehlíželi.

Otázka č. 3

Použil/a bych fyzický trest v případě? (u této otázky lze vybrat více možností)

graf č. 6

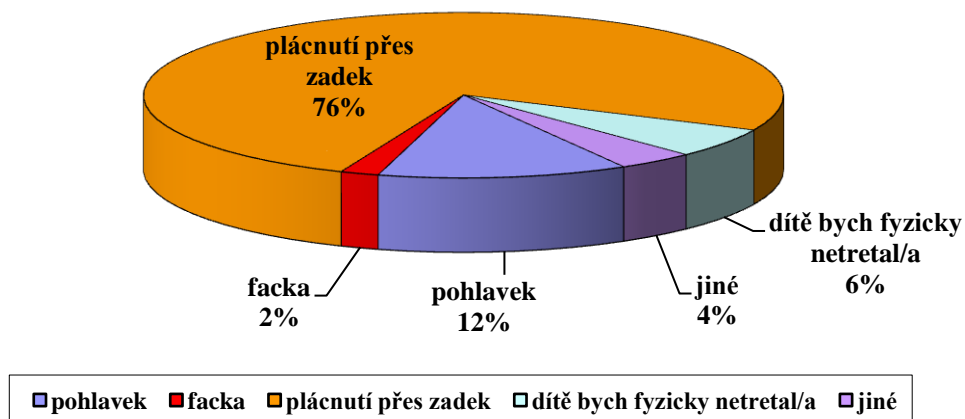

Na otázku č. 3 mohli respondenti vybírat z více nabízených možností. Fyzický trest by použilo 73% dotazovaných osob při agresivním chování. Další častou odpovědí bylo potrestání za lhaní, kdy fyzické trest by použilo 43% respondentů, neposlušnosti by trestalo 37% respondentů, za vulgární slova by použilo trest 24% respondentů. Mezi nejméně časté odpovědi patřila možnost trestání za odmlouvání tj. 23% respondentů.

Otázka č. 4

Jakým způsobem byste fyzicky trestal/a dítě?

graf č. 7

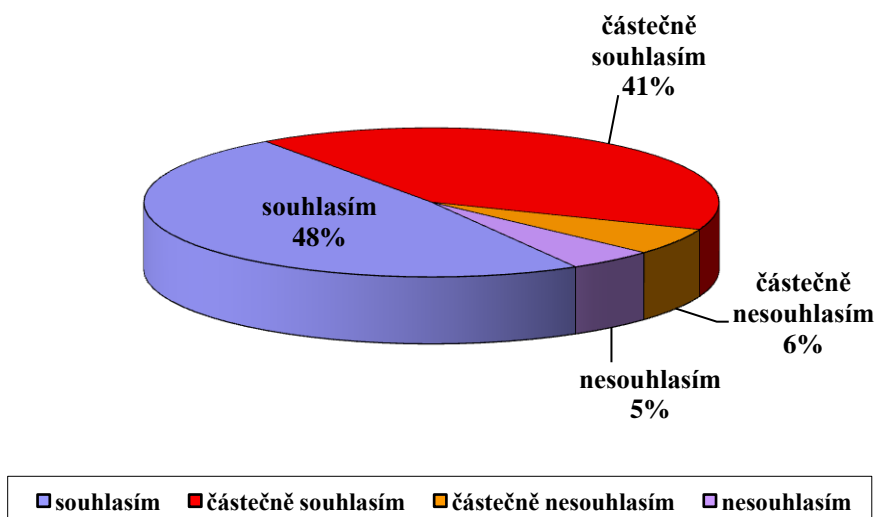

Na tuto otázku 75% respondentů odpověděli, že v případě špatného chování dítěte by jako nejvhodnější trest zvolili plácnutí přes zadek, které je v rámci nabízených odpovědí jako jeden z nejmírnějších trestů. Druhá nejpočetnější skupina se zastoupením 13% případů by spíše preferovala pohlavek. Respondenti, kteří uvedli tuto odpověď, si zřejmě neuvědomují, jaké následky může tento druh trestu způsobit. Pouze 4% uvádějí jiný způsob trestu. Zbýlých 6% respondentů by dítě fyzicky netrestalo.

Otázka č. 5

Považujete způsob výchovy Vašich rodičů jako vhodný vzor?

graf č. 8

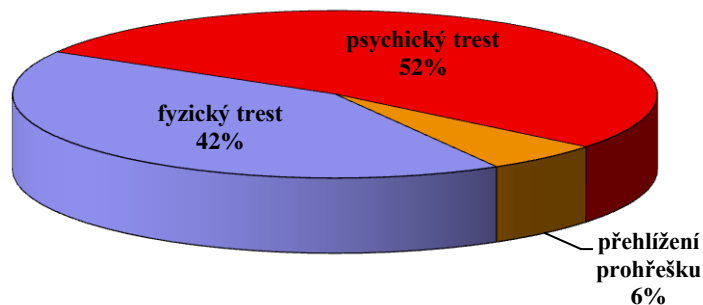

V této otázce bylo zjišťováno, zda respondenti souhlasí či nikoliv s výchovou jejich rodičů. 48% dotazovaných respondentů souhlasí se způsobem výchovy svých rodičů a 41% souhlasí částečně. Se způsobem výchovy svých rodičů nesouhlasí 5% a 6% uvedlo, že nesouhlasí částečně.

Otázka č. 6

Jaký nápravný prostředek používali Vaši rodiče ve výchově nejčastěji?

graf č. 9

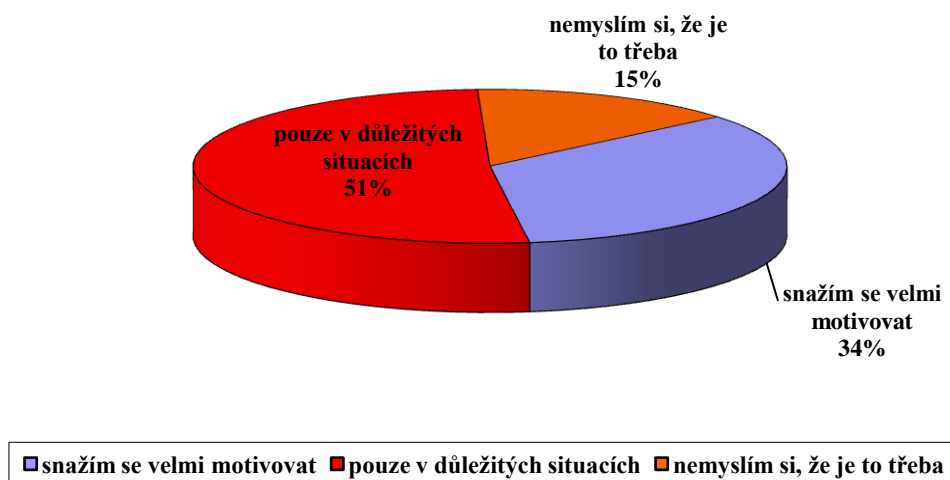
■ fyzický trest ■ psychický trest ■ přehlížení prohřešku

Nejčastějším typem odpovědí bylo použití psychického trestu a to celkem odpovědělo celkem 52% osob. Mezi další nejčastější odpověď patřilo použití fyzického trestu jako výchovnou metodou rodičů se zastoupením 42%. Pouze 6% respondentů by přehlíželo prohřešek.

Otázka č. 7

Snažíte se pozitivně motivovat (dárky, výlet) dítě ke správnému chování?

graf č. 10

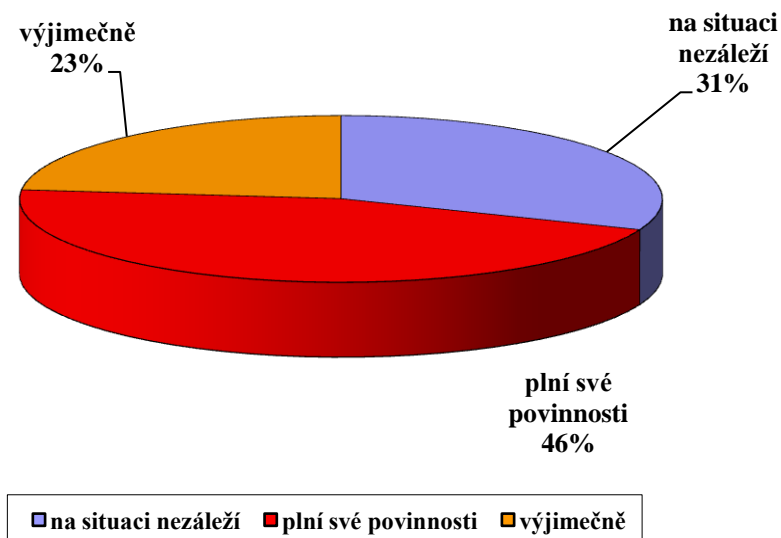

Na základě dotazníkového šetření bylo zjištěno, že více než polovina respondentů, tj. 51% se snaží své dítě motivovat pouze v důležitých situacích. Z celkového počtu dotazovaných se 34% snaží motivovat velmi a pouze 15% si nemyslí, že je třeba dítě vůbec motivovat k lepšímu chování.

Otázka č. 8

V jakých situacích dítě nejčastěji dostává od Vás odměnu?

graf č. 11

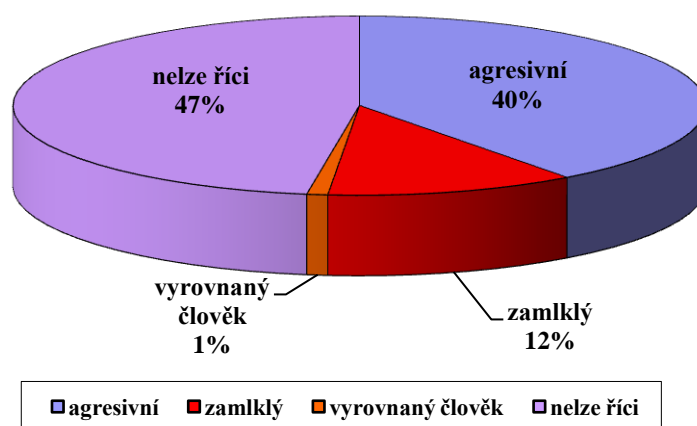
Na otázku č. 8 odpovídali respondenti nejčastěji, že odměnu dítě dostává v případě plnění svých povinností se zastoupením 46%. Skoro třetina, tj. 31% dotazovaných respondentů

se domnívá, že na situaci nezáleží a odměnu dostává dítě průběžně. Zatímco 23% by odměnu dávalo dítěti pouze ve výjimečných situacích.

Otázka č. 9

Pokud bude dítě fyzicky trestáno často a intenzivně, v dospělosti pravděpodobně podle Vás bude?

graf č. 12

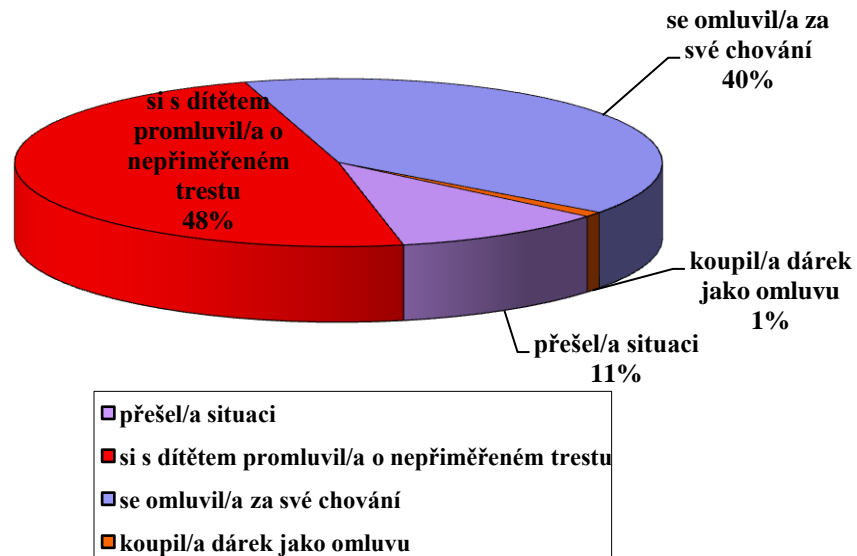

V otázce č. 9 bylo zjišťováno, zda dotazované osoby vědí, jaký by v dospělosti mohl být člověk, který byl v dětství často a intenzivně fyzicky trestán. Na základě této otázky bylo zjištěno, že 47% respondentů nedokáže posoudit. 40% respondentů odpovědělo, že by mohl být agresivní. 12% respondentů se domnívalo, že z dítěte bude v dospělosti zamlklý člověk. 1% uvedlo, že to bude vyrovnaný člověk.

Otázka č. 10

V afektu bylo dítě nepřiměřeně potrestané a proto bych

graf č. 13

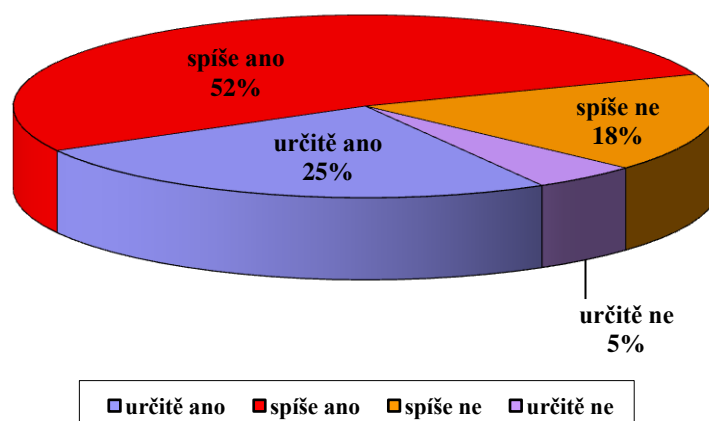

V otázce č. 10 jsem se dotazovala respondentů, jak by se zachovali v situaci, kdyby dítě potrestali nepřiměřeně. Necelá polovina, tj. 48% respondentů by si s dítětem o tomto neuváženě přísném trestu promluvila. Další nejčastější odpovědí bylo omluvení se dítěti za své neadekvátní chování. Překvapující odpověď, přešel/a bych situaci, uvedlo přibližně 11% respondentů. Respondenti dále v dotazníku uvádějí, že dítě trestají především psychicky a zákon, který by zakazoval fyzický trest, by pravděpodobně nepodpořili. Pouhé 1% z dotazovaných osob, by dítěti koupilo dárek jako omluvu.

Otázka č. 11

Chrání podle Vás zákony v ČR dítě dostatečně?

graf č. 14

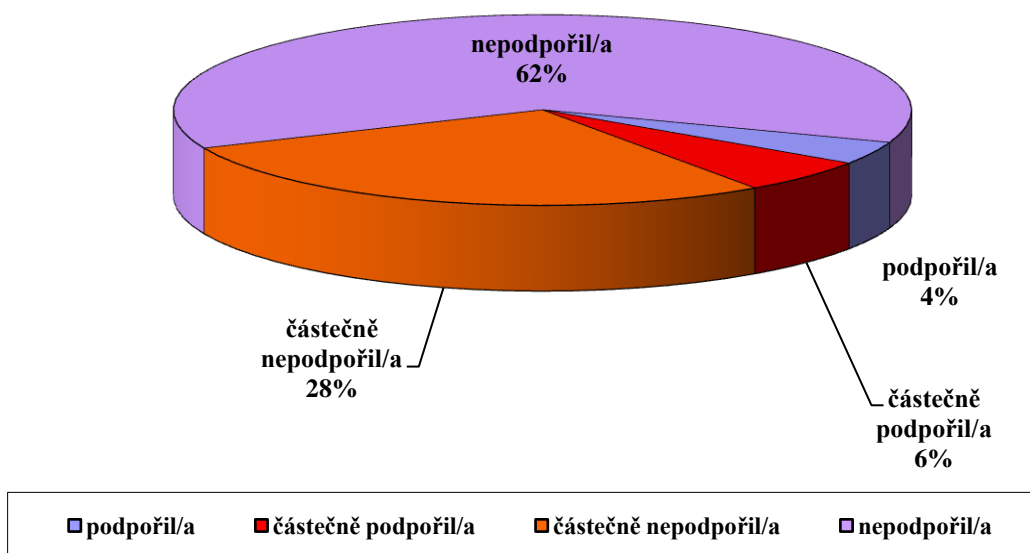

Více než polovina, tj. 53% respondentů na výše uvedenou otázku odpověděla, že zákony v ČR dítě spíše chrání. Odpověď určitě ano vybralo 25% respondentů. Pouhých 22 % respondentů uvádí, že zákony v České republice dítě nechrání.

Otázka č. 12

Podpořil/a byste zákon, který by zakazoval užívání fyzických trestů vůči dítěti i v případě, že plácnutí přes zadek dítěte by byl trestný čin?

graf č. 15

Více než polovina respondentů se zastoupením 62% by nepodpořila zákon, který by zakazoval fyzické trestání vůči dítěti, v případě, že pouhé plácnutí přes zadek by bylo trestný čin. 28% by zákon podpořilo, ale jen částečně. Zákon by podpořilo nebo jen částečně podpořilo 10% z dotazovaných. Podle mého názoru, většina dotazovaných osob by se bála, že by jim mohlo hrozit trestní stíhání. Dalším možným důvodem by mohlo být zneužívání dětí zákonu na jejich ochranu ve svůj prospěch bez uvážení negativních následků, pro celou rodinu.

„Matku, která zbila svého syna vařečkou, zprostil Obvodní soud pro Prahu 4 obžaloby. Nejvyšší soud, kam se případ nakonec dostal, ale dospěl k tomu, že v tomto případě o trestný čin nešlo. Znalci také u chlapce neobjevili syndrom týraného dítěte.“¹⁰²

¹⁰² Pražský soud zprostil obžaloby matku, která zbila syna vařečkou. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/vyprask-vareckou-u-soudu-0hr-/krimi.aspx?c=A130206_103208_praha-zpravy_ab>

4.4 Analýza a prezentace výzkumu

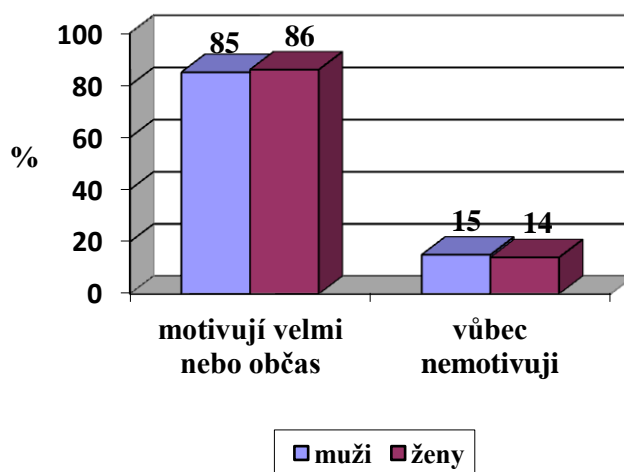
Hypotéza č. 1: Většina respondentů bude zastávat názor, že fyzický trest je lepší než psychické potrestání dítěte.

Na základě odpovědí získaných od respondentů na otázku č. 2, bylo zjištěno, že v 76 případech by oslovené osoby použily psychický trest. Fyzický trest by použili respondenti jen v 54 případech. U respondentů podle zjištěných údajů z dotazníku převažovalo potrestání psychickou formou a nikoliv fyzickou. Rodiče používají převážně psychické potrestání dítěte, předpokládám, že nepřiznali použití fyzického trestu, popřípadě by mohla zde být snaha nadhodnotit své výchovné metody.

H1 – se nepotvrdila

Hypotéza č. 2: Ženy se snaží dítě více pozitivně motivovat než muži

graf č. 16

Podle odpovědí, které byly získány pomocí otázky č. 7, bylo zjištěno, že ženy i muži se snaží dítě motivovat stejnou měrou. Rozdíl mezi muži a ženami bylo pouze 1%, které je k výzkumnému šetření zanedbatelné. Domnívala jsem se, že ženy budou motivovat dítě více než muži, na základě jejich většího citového poutu k dítěti.

H2 – se nepotvrdila

Hypotéza č. 3: Většina respondentů se domnívá, že zákony v ČR chrání dítě dostatečně.

se potvrdila

K ověření hypotézy směřovala otázka č. 11, kde jsem se respondentům dotazovala, zda zákony v ČR chrání dítě dostatečně. Celkem 78% respondentů odpovědělo, že zákony v ČR chrání dítě dostatečně.

H3 – se potvrdila

ZÁVĚR

Dítě je od svého narození po dobu své dospělosti ve většině případů v rodině, která by mu měla dávat pocit jistoty, bezpečí, kladných a někdy i záporných emocí. To vše podle nejlepšího přesvědčení rodičů. Ve výchovných metodách rodičů se vyskytují jak odměny, tak i různé druhy trestů, které používají. Každá osoba, která byla svými rodiči vychovávána, si určitým způsobem tuto výchovu zapamatuje a následně ji může aplikovat při výchově svých potomků. Ve většině případů se může stát, že tato výchova člověka velmi ovlivní a to jak ve vnímání správného či nevhodného typu trestání, tak v chování ve společnosti. Rovněž může mít také nemalý vliv na vytváření sebevědomí dítěte.

Výchovný styl zaměřený převážně na fyzické tresty na dětech patří a řekla bych, že i nadále bude zřejmě patřit ve společnosti k častým typům trestání. Ačkoliv v rámci různých odborných i laických diskuzí na toto téma, často dochází k tomu, že tato diskuze nevede k praktické aplikaci ve výchově.

Hlavním cílem mojí bakalářské práce bylo upozornit společnost na nevhodnost a někdy i přehnanou intenzitu použitého fyzického trestu na dětech. Společnost by se spíše měla zamýšlet, zda fyzické trestání podporuje dítě ke správnému chování a dítě spíše nedostává zbytečný strach ze svých rodičů. Měla by být podpora výchovy nastávajících rodičů jak v rodině, tak i ve škole.

V teoretické části bakalářské práce jsem se zaměřila na vysvětlení pojmu jako je výchova, stanovení hranice ve výchově, trest, odměna a bližší nahlédnutí k pojmu fyzický trest. Věnovala jsem se také právním aspektům na ochrany dítěte, kde jsem vycházela z Úmluvy o právech dítěte a ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

V praktické části jsem zjišťovala postoj společnosti k fyzickým trestům na dětech pomocí dotazníkového šetření. Dotazníky byly rozdány respondentům převážně z Jihomoravského kraje s různým stupněm vzdělanosti a věkového rozmezí. Pomocí dotazníkového šetření jsem zjistila, že podstatná část respondentů se o trestání dětí zřejmě moc nezajímá a používají nejsnadnější způsob trestání, kterým je fyzický trest. Podle mého pohledu někteří respondenti spíše nadhodnotili své výchovné metody, když uváděli, že používají při výchově výhradně psychické potrestání. Dalším zjištěním bylo, že mnoho respondentů se domnívá, že zákony v ČR dítě chrání dostatečně.

Pozitivní je zjištění, že mnoho dotazovaných osoby by dítě odměňovalo. Podle mého názoru je to dobrý krok k pozitivnímu způsobu výchovy a motivace dítěte.

Moji bakalářskou práci na téma „Postoj společnosti k fyzickým trestům na dětech“ jsem si vybrala z důvodu pozitivního vztahu k dětem. Ačkoliv ještě nejsem matkou, problematika správné výchovy dítěte mne velmi zaujala. Chtěla jsem z tohoto důvodu zjistit, zda fyzický trest dítěti dá něco kladného do života či nikoliv. Jak jsem na základě odborné literatury a názoru respondentů zjistila, fyzický trest není zrovna nejvhodnější metodou pro výchovu.

Tuto bakalářskou práci jsem psala především jako získání rozhledu v oblasti výchovy a trestání dětí jejich rodiči a mohla by být podkladem pro hlubší analýzu v rámci diplomové práce. Domnívám se, že moje bakalářská práce by mohla sloužit jako aktuální pohled společnosti na trestání dětí. Moje práce by mohla inspirovat rodiče pro správné výchovné metody.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zákony

- [1] Zákon č. 114/1988 Sb. sociálně-právní ochrana dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Literatura

- [2] BÁRTOVÁ-LAMPÍŘOVÁ, K. *Povzbuzení, pochvala, napomenutí a trest při výchově ve škole a v rodině*. Třebíč: [s.n.], 1962, 29 s.
- [3] BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008, 194 s., ISBN 978-80-87156-02-5
- [4] BIDDULPH, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné?* 4. vyd. Praha: Portál, 2008, 139 s., ISBN 978-80-7367-496-0
- [5] ČAČKA, O. *Psychologie – duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, 1 vyd. Brno: Doplněk, 2010, 377 s., ISBN 80-7239-060-0
- [6] DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*, 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, 145 s.,
- [7] FRIELINGS DORF, K. *Agrese vytváří vztahy: jak se z destruktivních sil mohou stát síly prospěšné životu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, 159 s., ISBN 80-7192-502-0.
- [8] FÜRST, M., *Psychologie včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. 1.vyd. Olomouc: Votobia, 1997, 263 s., ISBN 80-7189-199-0
- [9] HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 774 s. ISBN 978-80-7367-569-1
- [10] HAYES, N. *Aplikovaná psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 224 s., ISBN 80-7178-807-4
- [21] LOVASOVÁ, L., SCHMIDOVÁ, K. *Tělesné tresty*. 1.vyd. Praha:Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 24 s., ISBN 80-86991-75-X
- [32] MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, 117 s., ISBN 80-7178-229-7
- [43] MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?*. 7. vyd. Praha: Portál, 2012, 109 s., ISBN 978-80-262-0133-5

- [54] MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, díta a lidský svět*, 1 vyd. Praha: Grada, 2005, 182 s., ISBN 80-247-0870-1
- [65] MUSELÍKOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z., VODIČKOVÁ, M., *Právo v sociální oblasti*. Brno: Institut mezioborových studií, 2006, 157 s.,
- [16] ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. 4.vyd. Praha: Portál, 2009, 136 s., ISBN 978-80-7367-634-6
- [17] VANÍČKOVÁ, E. *Stop tělesným trestům*. 1. vyd. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2004, 11 s., ISBN 80-239-3442-2
- [18] VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí definice, popis následky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004, 116 s., ISBN 80-247-0814-0
- [19] VÍZDAL, F. *Sociální psychologie I*, Institut mezioborových studií Brno, 2010, 140 s.,
- [20] VÍZDAL, F. *Základy psychologie*, Institut mezioborových studií Brno, 2009, 186 s.,
- [21] WYCKOFF, J., UNELL, B. *Výchova bez křiku a pohlavků*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004, 164 s., ISBN 80-204-1193-3

Internetové zdroje

- [22] BROŽKOVÁ, L. *Rodičovská autorita ve výchovné interakci*. Pardubice, 2011. 91 s., Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Fakulta Filozofická. Dostupné také z WWW: <http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/41843/3/Diplomova_Prace_Lenka_Brozkova.pdf>.
- [23] DEKANOVA, J. *Tělesné tresty ve výchově z pohledu dnešních rodičů dětí předškolního a mladšího školního věku*. Brno, 2011. 74 s. Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky. Dostupné také z WWW: <http://is.muni.cz/th/322638/pedf_b/BPDekanova_iwvuqnfs.pdf>
- [24] LABUSOVÁ, Eva. *Fyzické tresty: Obejdeme se bez nich? Stránky pro živou rodinu* [online]. 2011 [cit. 2012-10-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.evalabusova.cz/clanky/tresty.php>>

- [25] OPOČENSKÁ, A. *Tělesné tresty ve výchově: Srovnávací studie chlapců a jejich rodičů*. Praha, 2009, 51 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra sociologie, Dostupné také z WWW: <http://tucnak.fsv.cuni.cz/~hajek/prace/bc/opocenska_prace.pdf>
- [26] OSN. Úmluva o právech dítěte. [online]. In: New York, 1989.[cit. 2012-11-21] Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>
- [27] Pražský soud zprostil obžaloby matku, která zbilá syna vařečkou. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-02-21]. Dostupné také z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/vyprask-vareckou-u-soudu-0hr-/krimi.aspx?c=A130206_103208_praha-zpravy_ab>
- [28] SOUKOPOVÁ, K. *Odměny a tresty očima žáků základní školy*. Brno, 2012, 86 s., Magisterská diplomová práce (Mgr.) Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd. Dostupné také z WWW: <http://is.muni.cz/th/199221/ff_m/DIPLOMOVAPRACE.pdf>
- [29] ŠIMŮNKOVÁ, Monika. Zákon o zákazu fyzických trestů nepřipravují. *Vláda České republiky* [online]. 2012 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/monika-simunkova-zakon-o-zakazu-fyzickyh-trestu-nepripravuji-93517/>>
- [30] TRÉGLOVÁ, Lenka. *Chcete-li mít spokojené děti, buďte líní rodiče. Ona dnes* [online]. 2009 [cit. 2013-01-03]. Dostupné z WWW: <http://ona.idnes.cz/chcete-li-mit-spokojene-deti-budte-lini-rodice-fo2-/deti.aspx?c=A090211_183447_ona_deti_ves>
- [31] ZARZYCKÁ, Karolína. Psychologové radí: Děti je možno trestat, ale s láskou. *Novinky.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/deti/189955-psychologove-radi-deti-je-mozno-trestat-ale-s-laskou.html>>
- [32] ZIKMUNDOVÁ, Eliška. *Děti a tělesné tresty: Vychovávat lze i bez facek. Ona dnes* [online]. 2011 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z WWW: <http://ona.idnes.cz/deti-a-telesne-tresty-vychovavat-lze-i-bez-facek-ft1-/deti.aspx?c=A110426_122824_deti_job>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 - dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Monika Pokorná, jsem studentkou Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a Institutu mezioborových studií v Brně. Ráda bych Vás poprosila o vyplnění dotazníku, který je zcela anonymní. Tento výzkum bude sloužit jako praktická část v bakalářské práci na téma „Postoj společnosti k fyzickým trestům na dětech.“ Vybranou odpověď prosím zakroužkujte nebo zvýrazněte.

Děkuji za Váš čas a kompletní vyplnění dotazníku.

Základní údaje:

Pohlaví:

- a) muž
- b) žena

Váš věk:

- a) 18 – 29 let
- b) 30 – 45 let
- c) 46 – 60 let
- d) 61 a více let

Vaše současné vzdělání?

- a) základní vzdělání
- b) vyučen/a
- c) vyučen/a s maturitou
- d) středoškolské vzdělání
- e) vyšší odborné vzdělání
- f) vysokoškolské vzdělání
- g) jiné vzdělání (prosím dopište).....

1. Myslíte si, že dítě by mělo být za své špatné chování trestáno?

- a) souhlasím
- b) částečně souhlasím
- c) částečně nesouhlasím
- d) nesouhlasím

2. Jaký nápravný prostředek by, jste použil/a pro trestání dítěte? (u této otázky lze vybrat více možností)

- a) fyzický trest
- b) psychický trest (domluva)
- c) přehlížení prohřešku

3. Použil/a bych fyzický trest v případě? (u této otázky lze vybrat více možností)

- a) vulgárního slova
- b) lhaní
- c) agrese
- d) odmlouvání
- e) neposlušnost

4. Jakým způsobem byste fyzicky trestal/a dítě

- a) pohlavek
- b) facka
- c) plácnutí přes zadek
- d) dítě bych fyzicky netrestal/a
- e) jiné (prosím doplňte).....

5. Považujete způsob výchovy Vašich rodičů jako vhodný vzor?

- a) souhlasím
- b) částečně souhlasím
- c) částečně nesouhlasím
- d) nesouhlasím

6. Jaký nápravný prostředek používali Vaši rodiče ve výchově nejčastěji?

- a) fyzický trest
- b) psychický trest
- c) přehlížení prohřešku

7. Snažíte se pozitivně motivovat (dárky, výlet) dítě ke správnému chování?

- a) snažím se velmi motivovat
- b) pouze v důležitých situacích
- c) nemyslím si, že je to třeba

8. V jakých situacích dítě nejčastěji dostává od Vás odměnu?

- a) na situaci nezáleží
- b) plní své povinnosti
- c) výjimečně

9. Pokud bude dítě fyzicky trestáno často a intenzivně, v dospělosti pravděpodobně podle Vás bude?

- a) agresivní
- b) zamlklý
- c) vyrovnaný člověk
- d) nelze říci

10. V afektu bylo dítě nepřiměřeně potrestáno a proto bych

- a) přešel/a bych situaci
- b) promluvil/a bych si o nepřiměřeném trestu
- c) omluvil/a bych se za své chování
- d) koupil/a bych dárek jako omluvu

11. Chrání podle Vás zákony v ČR dítě dostatečně?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- b) určitě ne
- c) spíše ne

12. Podpořil/a byste zákon, který by zakazoval užívání fyzických trestů vůči dítěti i v případě, že plácnutí přes zadek dítěte by byl trestný čin?

- a) podpořil/a
- b) částečně podpořil/a
- c) spíše nepodpořil/a
- d) nepodpořil/a